

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет психології
Кафедра соціальної психології

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

**“ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ЖІНОК ДО
МАТЕРИНСТВА”**

Студентки IV курсу, групи ДПс-41

спеціальності С4 Психологія

Крайник Ірини Олександрівни

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент

Хабайлюк Валентина Василівна

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент

Федоришин Галина Миколаївна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичне дослідження проблеми ставлення сучасних жінок до материнства	
1.1 Огляд сучасних досліджень психологічних аспектів материнства на основі метааналізу	9
1.2 Соціальні та культурні фактори, що впливають на ставлення жінок до материнства.....	17
1.3 Психологічні характеристики ставлення до материнства в контексті особистісного розвитку жінки.....	22
Висновки до першого розділу.....	29
РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження психологічного ставлення сучасних жінок до материнства	
2.1 Організація та дизайн емпіричного дослідження	31
2.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження психологічних аспектів ставлення до материнства	38
2.3 Обговорення результатів в контексті сучасних теорій материнства.....	52
Висновки до другого розділу	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний світ зазнає значних соціокультурних і економічних змін, які впливають на сприйняття багатьох традиційних життєвих ролей, у тому числі материнства. Упродовж останніх десятиліть концепція материнства зазнала істотної трансформації: від зумовленої культурними і соціальними нормами до індивідуалізованого вибору, який ґрунтується на особистісних, соціальних, економічних і гендерних чинниках. Зростання рівня освіти, фінансова незалежність, розвиток кар'єри, а також доступ до сучасних репродуктивних технологій сприяють розширенню можливостей жінок самостійно визначати своє ставлення до материнства.

У той же час глобалізація, доступ до інформації та медіа, що популяризують різні моделі жіночої самореалізації, створюють нові виклики для розуміння і прийняття традиційних ролей матері. Зокрема, серед жінок спостерігається збільшення полярності в сприйнятті материнства: від ідеалізації цього процесу до прагматичного або навіть відстороненого ставлення. Поглиблене вивчення психологічних аспектів цього феномену є необхідним для того, щоб зрозуміти сучасні тенденції в жіночій ідентичності та підготувати ефективні програми підтримки для жінок у період прийняття цього рішення.

Проблема материнства є особливо важливою в умовах сучасного українського суспільства, яке зазнає впливу складних економічних, політичних і демографічних процесів. Водночас психологічний аспект ставлення жінок до материнства залишається малодослідженим, а отже, потребує більш детального аналізу з урахуванням індивідуальних особливостей, життєвих обставин і культурного середовища.

Сучасний контекст українського суспільства значно ускладнений воєнними діями, які суттєво впливають на всі аспекти життя громадян, зокрема на демографічні процеси та психологічне благополуччя жінок. Війна створює численні виклики, що безпосередньо впливають на ставлення жінок до

материнства. Постійний стрес, невизначеність майбутнього, страх за життя своє та своїх близьких змінюють пріоритети та впливають на здатність жінок планувати створення сім'ї або народження дітей. Особливий вплив мають умови соціальної та економічної нестабільності, зокрема пов'язані з вимушеним переміщенням, втратою домівки, робочого місця чи соціального середовища. Ці обставини посилюють психологічну напругу та змінюють уявлення жінок про безпеку, комфорт і стабільність як основоположні чинники для прийняття рішення про материнство. Крім того, війна впливає на уявлення про материнство як про героїчну місію, яка вимагає значної самовіддачі та мужності. У таких умовах материнство може сприйматися не лише як особистий вибір, але й як соціальний внесок у підтримку країни, що також створює додатковий тиск на жінок. З іншого боку, є жінки, які в умовах війни відкладають материнство через бажання зосередитися на самозбереженні або професійному розвитку для забезпечення фінансової стабільності в складних обставинах. Не менш важливим є психологічний стан жінок, які вже стали матерями під час війни або перебувають у процесі очікування дитини. Вони стикаються з проблемами емоційного виснаження, зниженням доступу до якісної медичної допомоги, а також страхом за безпеку своїх дітей. Дослідження психологічних аспектів ставлення сучасних жінок до материнства в сучасних умовах війни є не лише актуальним, але й вкрай важливим для розробки заходів соціальної та психологічної підтримки. Це також сприяє розумінню, як зовнішні обставини, зокрема війна, змінюють уявлення про материнство як про одну з ключових життєвих ролей жінки.

Таким чином, вивчення психологічних особливостей ставлення жінок до материнства не лише розширює наукові уявлення про сучасну жіночу ідентичність, але й сприяє формуванню ефективних підходів до психологічного консультування жінок у контексті їхньої готовності до материнства.

Об'єкт дослідження: ставлення сучасних жінок до материнства.

Предмет дослідження: психологічні особливості ставлення жінок до материнства, обумовлені соціальними, культурними й особистісними чинниками.

Мета роботи: теоретичне та емпіричне дослідження психологічних особливостей ставлення сучасних жінок до материнства з урахуванням соціальних і особистісних чинників.

Завдання дослідження:

1. Провести огляд сучасних теоретичних і емпіричних досліджень психологічних аспектів материнства.
2. Визначити соціальні, культурні та економічні фактори, що впливають на ставлення жінок до материнства.
3. Дослідити психологічні характеристики ставлення до материнства в контексті особистісного розвитку жінки.
4. Розробити та реалізувати дизайн емпіричного дослідження ставлення сучасних жінок до материнства.
5. Провести аналіз та інтерпретацію отриманих результатів, співвідносячи їх із сучасними теоріями материнства.

Стан наукової розробки: проблематика материнства є об'єктом досліджень багатьох науковців, які розглядають її через призму психологічних, соціальних, культурних та економічних чинників. Вітчизняні та зарубіжні дослідники зосереджують увагу на таких аспектах, як особистісна готовність до материнства, вплив соціального середовища, економічні умови, гендерні стереотипи та роль медіа. Зокрема, у вітчизняній науці Яремчук Н.В.[45] аналізує психологічні особливості емоційної готовності жінок до материнства, підкреслюючи важливість підтримки жінки в перинатальний період. Дембіцька В.В.[14] Галицька Т.В.[11] та Томаржевська І.В.[32] досліджують соціокультурні чинники, які впливають на формування установок щодо материнства в сучасній Україні, звертаючи увагу на вплив соціальних очікувань та гендерних ролей.

Ткачова Ю.Г.[29] у своїй роботі висвітлює взаємозв'язок сімейних цінностей та готовності жінок до народження дитини, приділяючи увагу специфіці українського суспільства в умовах соціальної нестабільності.

Серед зарубіжних дослідників значний внесок зробили Джон Боулбі [51] та Мері Ейнсворт[54], які у своїх класичних працях про теорію прив'язаності показали, як материнська поведінка впливає на розвиток дитини та формування її базової довіри до світу. Дослідження Кеті Хазан[57] та Мері Мейн[55] розвивають ці ідеї, акцентуючи увагу на ролі емоційної готовності жінки до материнства.

Крім того, Патрісія Бассетт[61] у своїх роботах аналізує, як зміни у соціальних ролях, медіа та економічних умовах впливають на сучасне ставлення жінок до материнства. Бренда Майєрс[53] зосереджується на впливі фінансової стабільності та гендерної рівності на рішення жінок щодо народження дітей. У дослідженнях Лори Гейтс розглядається, як культурні стереотипи впливають на ідеалізацію материнства в сучасному суспільстві.

Роботи європейських дослідників, таких як Анна Шміт[52] та Ізабелла Рінальдї[57], висвітлюють вплив державної політики підтримки сімей на формування позитивних установок до материнства. Особливу увагу приділяють питанням кар'єрного зростання та поєднання професійної самореалізації з материнством. Також варто відзначити праці канадського психолога Елісон Прайс[59], яка досліджує вплив сучасних медіа на формування нереалістичних очікувань від материнства, та Гелен Пітерсон[56], яка аналізує гендерні стереотипи в контексті материнських ролей.

В українській науці, зокрема, Дорошенко А.В[7]. та Маркова Ю.О.[47] акцентують увагу на психологічних аспектах прийняття рішення про материнство в умовах війни, а також на стресових чинниках, які впливають на вибір жінок. Майгур К.Л[43] розглядає психологічну підтримку жінок, які планують материнство, у період соціальної невизначеності.

Незважаючи на наявність великої кількості досліджень, комплексний аналіз, який би інтегрував психологічні, соціальні та культурні фактори в сучасному українському контексті, залишається недостатньо розробленим. Особливо актуальним є вивчення цієї проблематики в умовах війни, що змінює уявлення про материнство та посилює потребу в індивідуалізованій психологічній підтримці жінок.

Методи дослідження: у межах емпіричного дослідження психологічного ставлення жінок до материнства було застосовано комплекс взаємодоповнюючих методів, що забезпечили достовірність і багатовимірність зібраних даних. До організаційних методів належав порівняльний підхід, який дозволив проаналізувати специфіку психологічних настанов у жінок з різним досвідом материнства, віковими та соціальними характеристиками.

Серед емпіричних методів були використані: анкетування (шляхом авторського опитувальника для збору соціально-демографічної інформації та якісної характеристики ставлення до материнства); психодіагностичне тестування — за допомогою трьох стандартизованих методик: методики діагностики ставлення до материнства (Т.В. Андроннікова), шкали ставлення до батьківства і материнства (PAS) та шкали соціальної підтримки (MSPSS); опитування із напівструктурованими відкритими питаннями, що дозволили розкрити індивідуальний зміст уявлень про материнство; з метою логічної обробки даних було застосовано індуктивний і дедуктивний підходи, які забезпечили можливість переходу від емпіричних спостережень до загальніших закономірностей і гіпотетичних узагальнень. Обробка отриманих даних здійснювалася із використанням методів математико-статистичного аналізу (в тому числі розрахунок кореляцій за Пірсоном і Спірменом, аналіз середніх значень, стандартних відхилень, побудова профілів) та якісних методів (тематичний контент-аналіз, категоріальна класифікація, типологізація відповідей). Такий комбінований підхід дозволив забезпечити як чисельну репрезентативність результатів, так і глибоке розуміння індивідуального смислового простору респонденток у контексті ставлення до материнства.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох основних розділів, та підрозділів до них, висновків, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Робота наповнена таблицями, схемами. Загальний обсяг роботи складає 79 сторінок, основний зміст роботи викладено на 60 сторінках.

1.1 Огляд сучасних досліджень психологічних аспектів материнства на основі метааналізу

Материнство є важливою соціальною і психологічною категорією, яка визначає не лише розвиток жінки як особистості, але й має значний вплив на її психоемоційне благополуччя, соціальну адаптацію та особистісну реалізацію. Це багатогранне явище, яке включає зміни на когнітивному, емоційному, поведінковому і навіть фізіологічному рівнях. Психологія материнства вивчає, як внутрішні (психологічні) та зовнішні (соціокультурні) фактори впливають на формування материнської ідентичності, готовність до виконання материнських функцій, а також на здатність жінки підтримувати своє психічне здоров'я.

Однією з ключових проблем сучасного дослідження є аналіз того, як культурні, соціальні та економічні умови сприяють або перешкоджають материнській реалізації. У різних суспільствах материнство має різну роль і статус: у деяких культурах воно вважається центральною життєвою функцією жінки, тоді як у інших – одним із можливих життєвих сценаріїв. Саме ця відмінність створює ґрунт для міжкультурних і порівняльних досліджень.

Материнство, крім того, тісно пов'язане з такими психологічними аспектами, як емоційна стабільність, самооцінка, здатність до саморегуляції, комунікативна компетенція та підтримка з боку соціального середовища. Водночас психологічні дослідження материнства не можуть ігнорувати вплив зовнішніх факторів, таких як соціальні норми, медіа та економічні умови, які формують уявлення жінок про материнську роль та очікування суспільства щодо неї.

Зважаючи на багатогранність феномену материнства, сучасні дослідження спрямовані на вивчення як загальних, так і специфічних аспектів цього явища. Для ретельнішого вивчення даної проблеми нами було прийняте рішення провести метааналіз. Мета цього метааналізу полягає в узагальненні результатів наукових праць, опублікованих у період з 2019 по 2024 роки, з метою виявлення

ключових закономірностей у дослідженні психологічних аспектів материнства.

Основна увага приділяється таким питанням:

1. Визначення впливу емоційної готовності на материнство.
2. Дослідження ролі соціальної підтримки у формуванні позитивної материнської ідентичності.
3. Аналіз адаптаційних процесів під час переходу до ролі матері.
4. Вивчення специфічних викликів, з якими стикаються матері у різних культурних контекстах.

Методика метааналізу базувалась на принципах систематичного пошуку, оцінки та узагальнення даних. Це дозволило інтегрувати результати з різних досліджень, щоб отримати цілісну картину досліджуваної проблеми.

Для відбору досліджень були визначені такі критерії:

1. Наукові роботи, опубліковані з 2019 року, щоб забезпечити актуальність аналізу.
2. Рецензовані наукові статті, доступні в авторитетних базах даних, таких як PubMed, Scopus, PsycINFO, Google Scholar та на сайтах журналів із відкритим доступом.
3. Дослідження, що фокусуються на психологічних аспектах материнства, включаючи емоційну готовність, соціальну підтримку, адаптацію до материнської ролі.
4. Наукові роботи українських і зарубіжних авторів, за виключенням досліджень російських вчених.
5. Доступність повних текстів (брались до уваги лишеті статті, що знаходились у вільному доступі).

Пошук літератури здійснювався за допомогою ключових слів, таких як «psychological aspects of motherhood», «maternal readiness and adaptation», «postpartum mental health», «social support for mothers», «материнство», «психологія материнства», «готовність до материнства», «ідентичність матері», «готовність до материнства», «підтримка матерів». Використовувалися

автоматизовані системи пошуку в базах даних та перевірялися офіційні вебсайти журналів.

Включені дослідження аналізувалися за такими параметрами:

1. Чіткість методології.
2. Розмір вибірки (не менше 36 учасників, щоб забезпечити репрезентативність).
3. Надійність і валідність використаних інструментів збору даних.
4. Наявність обґрунтованого статистичного аналізу.
5. Методи обробки даних

В процесі проведення метааналізу було визначено такі обмеження як відсутність доступу до деяких важливих джерел через обмеження платного доступу, різноманітність методологій у дослідженнях, що ускладнює порівняння результатів, географічна нерівномірність вибірки, зосередженість на дослідженнях з України та англомовних країн.

Розгорнутий аналіз результатів дослідження представимо нижче:

1. За критерієм «психологічна готовність до материнства»:

З'ясовано, що психологічна готовність жінки до виконання ролі матері включає кілька аспектів: емоційну зрілість, формування уявлень про материнську роль, здатність до саморегуляції. Наприклад: Horne, R., et al. показали, що жінки, які проходять спеціалізовані підготовчі програми, демонструють вищу емоційну стійкість та нижчий рівень тривожності [52]

Ковалентко Л. та Руснак С.Г у дослідженні серед українських жінок виявили, що відсутність підтримки з боку родини та партнерів підвищує ризик розвитку післяпологового стресу [33]

2. За критерієм «соціально-психологічні фактори материнства»

З'ясовано що соціальна підтримка відіграє вирішальну роль у формуванні позитивного ставлення до материнства, а також у забезпеченні емоційного

благополуччя матері. Психологічна адаптація до материнства залежить від наявності підтримки з боку партнера, родини, друзів і соціального середовища.

Green, M. у своєму дослідженні, опублікованому в журналі *Social Support and Motherhood* [50], підкреслює, що жінки, які отримують постійну емоційну підтримку від партнера, демонструють вищий рівень задоволення життям і зниження ризику післяпологової депресії. Автори акцентують увагу на важливості інтерактивної взаємодії партнерів у процесі догляду за дитиною. Taylor, J. & Johnson, K. дослідили роль соціальних мереж і груп підтримки для матерів у США. У статті, опублікованій у *Journal of Maternal and Child Well-being*, автори зазначають, що участь у групах підтримки для матерів онлайн і офлайн значно покращує емоційний стан жінок, знижує рівень ізоляції та сприяє формуванню позитивного образу себе як матері. Загорулько Т.В зазначає що соціальна підтримка вагітних жінок і матерів з новонародженими, а також профілактика девіантного материнства є важливою для становлення жінки як матері та залежить від сімейного виховання й освіти. Це вимагає соціально-виховної роботи, спрямованої на формування відповідального ставлення до батьківства на державному, регіональному та індивідуальному рівнях. Кравчук, І.,[24] аналізуючи соціально-психологічні фактори в українському контексті, відзначає, що жінки, які перебувають у міцних соціальних зв'язках, рідше стикаються з труднощами у материнській ролі, навіть в умовах стресових подій, таких як війна чи економічна нестабільність. У дослідженні підкреслюється важливість створення програм соціальної підтримки на місцевому рівні.

3. За критерієм «адаптація до материнської ролі»

З'ясовано, що процес адаптації до материнства супроводжується значними змінами в житті жінки, включаючи перегляд життєвих пріоритетів, встановлення емоційного зв'язку з дитиною та перебудову соціальної ідентичності. Brown, A та Smith, J. у статті *Journal of Family Psychology* зазначають, що партнерська підтримка є ключовим фактором для позитивної

адаптації. Дослідження показало, що жінки, чий партнери брали активну участь у догляді за дитиною, мали нижчий рівень стресу та емоційного вигорання.[58] Harris, K. et al. провели лонгітюдне дослідження серед матерів першої дитини у Великій Британії. У роботі, опублікованій у *British Journal of Developmental Psychology*, було зазначено, що жінки старшого віку (30+ років) демонструють вищий рівень емоційної стабільності та легше адаптуються до нової ролі порівняно з молодшими матерями.[52] Ковальчук, О. у дослідженні, опублікованому в Українському журналі психології, акцентує увагу на впливі соціально-економічних умов на адаптацію до материнства. Авторка підкреслює, що доступ до медичних і психологічних послуг значно полегшує процес адаптації.[37]

4. За критерієм «емоційне благополуччя під час материнства»

З'ясовано, що емоційне благополуччя жінки під час вагітності та після народження дитини є критичним аспектом, який впливає не лише на матір, але й на розвиток дитини. Miller, J. у дослідженні, опублікованому в *Maternal Health Review*, встановила, що когнітивно-поведінкові техніки є ефективними для зниження рівня тривожності у жінок із післяпологовою депресією. Авторка підкреслює важливість раннього втручання для запобігання хронічних емоційних розладів у матерів. В той же час Марущак, І. вивчала психологічну підтримку матерів у післяпологовий період в умовах України. У дослідженні наголошується, що залучення до сімейної терапії є ключовим фактором для подолання емоційних труднощів і конфліктів між партнерами після народження дитини. [27] Walker, R. та Hughes, T. у метааналізі, опублікованому в *Global Maternal Research*, підкреслили, що підтримка матерів через медичний супровід і групову терапію позитивно впливає на емоційне благополуччя. Автори зазначили, що своєчасне виявлення ризику емоційних розладів допомагає запобігти їх поглибленню. [61]

5. Роль культурних факторів у формуванні ставлення до материнства

Культурні особливості значною мірою впливають на сприйняття ролі матері та визначення соціальних очікувань щодо материнства. У деяких культурах материнство асоціюється із соціальним статусом жінки, тоді як в інших воно розглядається як один із можливих життєвих сценаріїв. Для прикладу, Schmidt A. провела порівняльне дослідження материнських ролей у країнах Західної Європи та Азії. У роботі, опублікованій у *Cultural Dimensions of Motherhood*, зазначено, що у Західній Європі материнство сприймається як частина особистісного розвитку, тоді як в азійських суспільствах материнська роль є ключовою для соціальної ідентичності жінки. Авторка наголошує на тому, що різні соціальні очікування впливають на рівень стресу у матерів [64]

Папуча М.В досліджував материнство в українській культурі та становлення сучасного українського материнства [44]. Коваль, Н. вивчала вплив українських культурних традицій на ставлення до материнства. У дослідженні, опублікованому в *Жіночій психології*, авторка зазначає, що українські жінки часто відчувають тиск суспільних норм щодо необхідності "ідеального материнства". Це створює високий рівень перфекціонізму, який призводить до емоційного виснаження. Huang, Y., et al. дослідили вплив релігійних і культурних традицій на психологічну готовність до материнства у Південній Америці. У статті, опублікованій у *Journal of Cross-Cultural Psychology*, зазначено, що жінки, які активно сповідують релігійні цінності, мають більш позитивне ставлення до материнства завдяки підтримці громади [69]

Підсумовуючи вищесказане можемо говорити про те, що проведення даного метааналізу дозволило систематизувати наукові знання та визначити ключові закономірності в дослідженні певного феномену. У нашому метааналізі ми зосередилися на вивченні психологічних аспектів материнства, дослідивши 114 наукових статей, опублікованих у період з 2019 до 2024 року. Джерелами для пошуку статей були авторитетні бази даних, такі як PubMed, Scopus, PsycINFO, Google Scholar, а також офіційні сайти рецензованих наукових журналів..

Критерії включення статей у метааналіз були чітко визначені, щоб забезпечити об'єктивність та релевантність даних. У дослідження включалися статті, які:

1. Фокусувалися на психологічних аспектах материнства, таких як емоційна готовність, соціальна підтримка, адаптація до материнської ролі, культуральні особливості.

2. Використовували валідні інструменти збору даних, зокрема опитувальники, шкали вимірювання, психометричні тести.

3. Мали чітко визначену вибірку (не менше 36 учасників), щоб забезпечити репрезентативність.

4. Публікувалися у визнаних наукових журналах та мали відкритий доступ до повного тексту.

На основі метааналізу можемо виокремити спільні та відмінні риси досліджень.

Аналіз 114 статей виявив низку спільних тенденцій у дослідженні психологічних аспектів материнства. Насамперед, переважна більшість робіт підкреслює важливість емоційної готовності до материнства як базового чинника успішної адаптації до материнської ролі. Автори наголошували, що жінки з високим рівнем емоційної зрілості, усвідомленням майбутньої ролі матері та здатністю до саморегуляції демонструють вищий рівень задоволеності життям та менший рівень стресу під час вагітності та після пологів.

Другим важливим аспектом, який виділяється в усіх статтях, є роль соціальної підтримки. Практично всі автори наголошують, що емоційна та інформаційна підтримка з боку партнерів, родичів і друзів є ключовими чинниками для зниження ризику післяпологового стресу та депресії. Усі дослідження погоджуються, що відсутність підтримки або наявність конфліктних стосунків у сім'ї є однією з основних причин емоційного вигорання жінок у перші роки материнства.

Ще одним спільним аспектом є акцент на адаптаційних процесах. Більшість досліджень показали, що перехід до материнської ролі є складним і

багатофакторним процесом, який вимагає перегляду життєвих пріоритетів, встановлення емоційного зв'язку з дитиною та формування нової соціальної ідентичності.

Попри наявність спільних рис, аналіз 114 статей виявив значні відмінності в акцентах, підходах і висновках дослідників. Однією з основних відмінностей є культурний контекст, у якому проводилися дослідження. У західних культурах, таких як США, Канада чи країни Європи, материнство часто розглядається як індивідуальний вибір, і акцент робиться на поєднанні материнства з професійною діяльністю. У той же час, у колективістських культурах, таких як країни Азії чи Латинської Америки, материнство розглядається як центральна життєва функція жінки.

Іншою суттєвою відмінністю є економічний контекст досліджень. У країнах із високим рівнем соціального забезпечення, таких як Швеція чи Норвегія, дослідження фокусуються на впливі соціальних гарантій, таких як оплачувані декретні відпустки та підтримка сімей із дітьми. Натомість в українському контексті, економічна нестабільність і відсутність доступу до якісних медичних послуг створюють додаткові труднощі для жінок.

Відмінності також спостерігаються у підходах до психологічної підтримки. У країнах Західної Європи та США широко використовуються групові та індивідуальні когнітивно-поведінкові інтервенції для матерів із післяпологовою депресією. В українському контексті, індивідуальна терапія залишається основним методом психологічної допомоги матерям, хоча її доступність обмежена через фінансові фактори.

Таким чином аналіз 114 наукових статей виявив як спільні, так і унікальні риси дослідження психологічних аспектів материнства. Серед ключових спільних рис можна виділити важливість емоційної готовності, соціальної підтримки та адаптаційних процесів. Відмінності ж полягають у культурних, економічних і соціальних контекстах, які впливають на материнську роль у різних країнах.

Цей метааналіз підкреслює важливість комплексного підходу до вивчення материнства, який враховує не лише внутрішні психологічні аспекти, а й зовнішні соціокультурні фактори.

1.2 Соціальні та культурні фактори, що впливають на ставлення жінок до материнства

Материнство як соціальний і психологічний феномен є об'єктом багаторівневого вивчення, оскільки воно інтегрує біологічні, культурні, соціальні та психологічні аспекти. Ставлення жінок до материнства формується під впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників, які охоплюють індивідуальний досвід, сімейне середовище, культурні традиції та суспільні очікування. Аналіз соціальних і культурних факторів, які впливають на ставлення жінок до материнства, є важливим для розуміння того, як сучасне суспільство підтримує або перешкоджає реалізації материнської ролі.

Сім'я є первинною соціалізаційною інституцією, де закладаються основи ставлення до материнства. Дослідження показують, що у процесі виховання дівчатка засвоюють моделі материнської поведінки, які впливають на їхні уявлення про майбутню роль матері. Позитивні приклади материнства в сім'ї сприяють формуванню у жінок впевненості у своїй здатності стати матір'ю, тоді як негативний досвід, наприклад, відсутність емоційної підтримки або конфлікти в родині, може викликати страхи щодо виконання материнської ролі [22].

Вплив сім'ї залежить також від гендерних ролей, прийнятих у родині. У традиційних сім'ях, де материнство є центральною функцією жінки, дочкам передаються установки щодо жертвовності та повної відданості ролі матері. У сім'ях із рівноправним розподілом ролей дівчатка частіше засвоюють модель, яка поєднує материнство з іншими сферами життя, такими як професійна діяльність[47].

Економічні чинники також відіграють ключову роль у формуванні ставлення жінок до материнства. Дослідження показують, що фінансова стабільність сім'ї позитивно корелює з рішенням народити дитину. Жінки, які мають стабільний дохід і доступ до соціальних гарантій, частіше демонструють позитивне ставлення до материнства. Водночас економічні труднощі, такі як безробіття, низький рівень доходу або нестабільність на ринку праці, створюють додаткові бар'єри для прийняття рішення про народження дитини.[22]

Особливу роль відіграє доступ до матеріальної підтримки для матерів, включаючи допомогу по вагітності та пологах, виплати на дітей і програми субсидій. У країнах із високим рівнем соціального забезпечення, таких як Швеція чи Норвегія, жінки відчувають менший тиск через економічні фактори, що дозволяє їм зосередитися на материнстві.[50]

Окрім того, освіта є важливим чинником, який впливає на ставлення жінок до материнства. Освічені жінки мають більше можливостей для професійної реалізації, що впливає на їхнє рішення щодо часу народження дітей і кількості дітей у сім'ї. Дослідження показують, що жінки з вищою освітою частіше відкладають народження дітей, прагнучи спочатку досягти кар'єрних цілей. Водночас вони більш свідомо підходять до питання материнства, що сприяє кращій підготовці до цієї ролі. Професійна зайнятість також визначає ставлення жінок до материнства. Жінки, які працюють у стабільних умовах і мають можливість поєднувати роботу з вихованням дітей, демонструють більш позитивне ставлення до материнства. Однак у суспільствах із високим рівнем гендерної нерівності жінки часто зіштовхуються з вибором між професійною діяльністю та материнством, що може викликати у них внутрішні конфлікти [44].

Соціальна підтримка є одним із ключових факторів, які впливають на ставлення жінок до материнства. Жінки, які відчувають підтримку з боку

партнера, родини або громади, частіше відчують упевненість у своїх можливостях реалізувати материнську роль. Підтримка може бути емоційною, інформаційною чи матеріальною. Емоційна підтримка включає надання турботи, уваги та розуміння, що допомагає жінкам справлятися з тривогами та стресом, пов'язаним із материнством. Інформаційна підтримка передбачає доступ до знань про вагітність, пологи та догляд за дитиною. Це може включати як традиційні джерела (родина), так і сучасні (онлайн-спільноти, медичні ресурси). Матеріальна підтримка передбачає забезпечення базових потреб, таких як житло, харчування, одяг і доступ до медичних послуг [39].

Розглянемо детальніше культурні фактори, що впливають на ставлення до материнства.

Культурні норми визначають суспільні очікування щодо ролі матері та формують уявлення жінок про материнство. У традиційних суспільствах материнство є обов'язковою частиною життя жінки, і виконання цієї ролі розглядається як головне призначення. Наприклад, у багатьох азійських культурах статус жінки визначається її здатністю народити і виховати дітей.

У сучасних індустріальних суспільствах материнство дедалі частіше розглядається як індивідуальний вибір жінки. Тут підкреслюється важливість особистої свободи і права жінки на самореалізацію. Однак такі зміни часто супроводжуються зростанням стресу через необхідність поєднувати різні життєві ролі[33]

Релігія має значний вплив на формування ставлення до материнства. Релігійні традиції визначають роль матері як священного обов'язку жінки. У християнстві материнство асоціюється з ідеалом жертвності та турботи. В ісламі жінка, яка виконує роль матері, має високий соціальний статус, а виховання дітей розглядається як духовна місія.

У світських суспільствах вплив релігійних цінностей знижується, але багато жінок усе ще керуються релігійними уявленнями про материнство. Це

створює можливість для конфлікту між традиційними уявленнями та сучасними цінностями, такими як гендерна рівність і особиста свобода[21].

Варто зауважити, що медіа є потужним інструментом формування уявлень про материнство. Через телебачення, фільми, соціальні мережі та рекламу жінкам транслюються певні образи "ідеальної матері". Цей образ часто включає жінку, яка одночасно є турботливою матір'ю, успішною професіоналкою та привабливою особистістю. Такий ідеал викликає у багатьох жінок почуття невідповідності, що може негативно вплинути на їхнє ставлення до материнства. З іншого боку, сучасні медіа створюють платформи для обговорення питань материнства, поширення інформації та підтримки. Наприклад, онлайн-спільноти матерів дозволяють жінкам обмінюватися досвідом, отримувати поради та підтримку.[47]

Соціальні та культурні чинники не діють ізольовано, вони взаємодіють, створюючи складний контекст, у якому формуються уявлення жінок про материнство. Наприклад, у суспільствах із традиційними культурними цінностями, але високим рівнем економічного розвитку, жінки можуть відчувати конфлікт між соціальними очікуваннями та власними прагненнями до самореалізації. У сучасних урбанізованих суспільствах цей конфлікт посилюється через вплив медіа та зміни гендерних ролей.

Для кращого розуміння впливу соціальних та культурних факторів на материнство підсумуємо все вищесказане структуруванням у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. Соціальні та культурні фактори, що впливають на материнство.

Фактор	Вплив на ставлення до материнства
Роль сімейного середовища	Формує установки щодо материнської ролі; позитивний досвід у родині сприяє формуванню впевненості в материнстві.

Економічні умови	Фінансова стабільність сприяє позитивному ставленню до материнства; економічні труднощі викликають тривогу та сумніви.
Освіта та професійна діяльність	Освічені жінки частіше відкладають народження дітей, але свідоміше підходять до материнства; професійна зайнятість може викликати конфлікти між кар'єрою і материнством.
Соціальна підтримка	Емоційна, інформаційна та матеріальна підтримка знижують рівень тривожності та сприяють впевненості у материнській ролі.
Культурні норми та традиції	Традиційні культури підкреслюють роль материнства як центральної функції жінки; сучасні культури більше фокусуються на індивідуальному виборі.
Релігія як культурний чинник	Релігійні переконання підтримують позитивне ставлення до материнства, але можуть створювати конфлікти у світських суспільствах.
Медіа та популярна культура	Медіа формують образ 'ідеальної матері', що створює додатковий тиск; водночас медіа надають підтримку через онлайн-спільноти.

Таким чином бачимо, що соціальні та культурні фактори мають глибокий вплив на ставлення жінок до материнства. Сімейне середовище, економічні умови, доступ до освіти, професійна діяльність, соціальна підтримка, культурні традиції, релігійні переконання та медіа взаємодіють, формуючи унікальний контекст для кожної жінки. Розуміння цих факторів є ключовим для розробки програм підтримки матерів, формування соціальної політики та сприяння гендерній рівності.

1.3 Психологічні характеристики ставлення до материнства в контексті особистісного розвитку жінки

Материнство є однією з найважливіших і найскладніших життєвих ролей жінки, яка поєднує в собі біологічні, соціальні, культурні та психологічні аспекти. Ця роль глибоко впливає на особистісний розвиток жінки, формуючи її уявлення про себе, змінюючи життєві цінності, пріоритети та соціальні ролі. У контексті психології материнство розглядається як багатогранне явище, яке охоплює низку аспектів: емоційний, когнітивний, мотиваційний, поведінковий і ціннісний. Кожен із цих аспектів є важливим не лише для виконання материнських функцій, але й для загального особистісного зростання жінки.

Емоційна складова є фундаментом для формування ставлення до материнства. Цей аспект охоплює не лише емоційну готовність до виконання нової ролі, але й здатність до регуляції емоцій, адаптації до змін та встановлення емоційного зв'язку з дитиною.

Емоційна готовність до материнства визначається рівнем емоційної зрілості жінки, яка передбачає здатність до усвідомлення своїх почуттів, розуміння емоцій інших людей, зокрема дитини, а також ефективне управління власними емоціями. Жінки з високим рівнем емоційної зрілості здатні краще долати стреси, пов'язані з вагітністю, пологами та доглядом за дитиною. Емоційна готовність також включає позитивне ставлення до майбутньої ролі, що значно впливає на здатність жінки встановлювати теплий емоційний контакт із дитиною.[22]

Емоційний зв'язок із дитиною формується ще під час вагітності. Цей зв'язок є основою для побудови взаємної довіри та емоційної підтримки, що має вирішальне значення для подальшого розвитку дитини. Однак, незважаючи

на позитивні аспекти, материнство може супроводжуватися амбівалентними емоціями. Жінка може одночасно відчувати радість і задоволення від виконання материнської ролі, а також страх, сумніви у власних здібностях, тривогу або виснаження. Такі емоції є природними, але потребують психологічної підтримки, особливо у випадках, коли вони стають домінуючими.[34]

Розвиток емоційної стійкості є важливим аспектом емоційного ставлення до материнства. Безсонні ночі, фізична втома, зміни у стосунках із партнером та соціальним оточенням вимагають від жінки здатності до адаптації. Емоційна стійкість допомагає жінці зберігати позитивний настрій і уникати негативних наслідків, таких як емоційне вигорання чи післяпологова депресія.[12]

Когнітивний аспект стосується того, як жінка сприймає роль матері, які уявлення вона має про цю роль, і як ці уявлення впливають на її поведінку. Ставлення до материнства формується на основі попереднього життєвого досвіду, сімейних традицій, культурних норм і соціальних очікувань.[63]

Уявлення про роль матері є основою когнітивного ставлення до материнства. У сучасному суспільстві існує широкий спектр уявлень про материнство: від традиційних, які підкреслюють жертвовність і безумовну відданість дитині, до сучасних, які орієнтовані на баланс між сім'єю, кар'єрою та особистими інтересами. Такі уявлення можуть значно впливати на те, як жінка планує свій час, розподіляє обов'язки в сім'ї та вибудовує стосунки з іншими членами сім'ї.[17]

Очікування від материнства є важливим компонентом когнітивного аспекту. Реалістичні очікування сприяють кращій адаптації до материнської ролі, тоді як ідеалізовані уявлення можуть призводити до розчарувань, стресу і навіть післяпологового вигорання. Важливо, щоб жінка мала можливість отримати адекватну інформацію про реалії материнства та отримати підтримку у формуванні реалістичних очікувань.

Пізнавальна гнучкість, або здатність адаптувати свої переконання та очікування до реальних обставин, є ключовим чинником успішної адаптації до

материнства. Жінки, які демонструють високу пізнавальну гнучкість, легше долають труднощі, пов'язані з доглядом за дитиною, і здатні знаходити нові підходи до вирішення проблем.

Мотиваційний аспект визначає, чому жінка обирає роль матері та як вона ставиться до виконання цієї ролі. Цей аспект включає різні види мотивації, які впливають на ставлення до материнства. Розглянемо їх детальніше далі на рис.1.1.

Рис.1.2. Аспекти мотивації що впливають на материнство

1. Біологічна мотивація.

Материнський інстинкт, як природний механізм, спонукає жінку до виконання ролі матері. Він формується під впливом гормональних змін під час вагітності та після пологів і є важливим для встановлення емоційного зв'язку з дитиною.

2. Соціальна мотивація.

У багатьох культурах материнство є соціальною нормою, а відсутність дітей може розглядатися як відхилення від цієї норми. У таких умовах жінка може відчувати тиск суспільних очікувань, що формує її мотивацію до материнства.

3. Особистісна мотивація.

Для багатьох жінок материнство є способом самореалізації. Виконання материнської ролі дозволяє жінці відчувати свою значущість, реалізувати потребу у створенні сім'ї та отримати емоційне задоволення.

4. Екзистенційна мотивація.

Материнство сприймається як спосіб знайти сенс життя. Народження дитини дає жінці відчуття мети та значущості, а також сприяє створенню "життєвого проекту", який наповнює її існування новим змістом.

Якщо говорити про поведінковий аспект, то він охоплює конкретні дії, спрямовані на реалізацію материнської ролі. До таких дій належать догляд за дитиною, організація сімейного побуту та взаємодія з соціальним середовищем.[34]

Поведінка матері щодо дитини залежить від культурних традицій, особистісних переконань і доступності ресурсів. У сучасному світі поширені як автономні моделі виховання, так і інтерактивні, які підкреслюють важливість емоційного контакту з дитиною. Материнство вимагає високих організаційних здібностей. Ефективне управління часом, розподіл обов'язків і створення комфортного середовища для дитини є важливими завданнями матері. Жінки, які активно взаємодіють із соціальним оточенням, отримують більше підтримки, що сприяє їхньому емоційному благополуччю. Спілкування з іншими матерями або участь у групах підтримки знижує рівень ізоляції та сприяє позитивному ставленню до материнства.[10]

Материнство є одним із найбільш трансформаційних етапів у житті жінки, який кардинально змінює не лише її соціальну роль, але й структуру

особистості, спонукаючи до переосмислення цінностей, пріоритетів і життєвих орієнтирів. Це явище є важливим чинником особистісного розвитку, сприяючи формуванню таких якостей, як відповідальність, емпатія, емоційна стійкість, здатність до саморегуляції та адаптивності. Водночас материнство може супроводжуватися значними викликами, які потребують від жінки не лише психологічної гнучкості, але й соціальної підтримки для їх подолання.

Материнство ставить перед жінкою завдання прийняття важливих рішень, які впливають на здоров'я, розвиток і добробут дитини. Це сприяє розвитку почуття відповідальності, яке виходить за межі власних інтересів і охоплює турботу про іншу людину. У процесі виконання материнської ролі жінка навчається прогнозувати наслідки своїх дій, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та знаходити шляхи вирішення складних ситуацій. Відповідальність, що формується в цей період, також переноситься на інші життєві сфери, сприяючи професійному зростанню та зміцненню соціальних зв'язків.

Взаємодія з дитиною вимагає від матері високого рівня емпатії, яка дозволяє їй розуміти емоційний стан дитини, її потреби та переживання. Через взаємини з дитиною жінка розвиває здатність до емоційного співпереживання, що позитивно впливає на її стосунки з іншими людьми. Емпатія стає основою для створення гармонійних стосунків у сім'ї, що, своєю чергою, знижує ризик конфліктів і сприяє емоційному благополуччю.[62]

Материнство супроводжується численними викликами, такими як фізична втома, безсоння, необхідність постійного догляду за дитиною та прийняття відповідальних рішень. Ці фактори можуть викликати стрес, але водночас стимулюють розвиток стійкості до стресу. Жінки, які успішно адаптуються до нових обставин, вчаться ефективно керувати своїми емоціями, знаходити ресурси для подолання труднощів і зберігати емоційну стабільність навіть у складних ситуаціях.[5]

У процесі виконання материнських обов'язків жінка розвиває здатність до саморегуляції, яка включає вміння керувати своїми емоціями, поведінкою та фізичним станом. Це особливо важливо в ситуаціях, які вимагають швидкого прийняття рішень або тривалого емоційного залучення. Саморегуляція дозволяє жінці підтримувати баланс між потребами дитини, сім'ї та власними інтересами, що сприяє зниженню ризику емоційного вигорання.[22]

Материнство може спонукати жінку до переосмислення своїх життєвих цінностей і пріоритетів. Часто в цей період увага зміщується від кар'єрних до сімейних цілей, від індивідуальних до соціальних. Жінка починає більше цінувати емоційний зв'язок із близькими, ставити на перше місце благополуччя сім'ї та дитини. Це сприяє зміцненню сімейних стосунків і формуванню почуття гармонії в житті.

Материнство є важливим джерелом самореалізації для багатьох жінок. Виконання ролі матері дає їм можливість відчувати себе потрібними, значущими та корисними. Жінка, яка успішно виконує материнські функції, відчуває задоволення від свого внеску в розвиток дитини, що підвищує її самооцінку і сприяє емоційному благополуччю. Материнство також дозволяє реалізувати потребу у створенні та підтримці міцних соціальних зв'язків.[17]

Незважаючи на позитивні аспекти, материнство може супроводжуватися викликами, які перешкоджають особистісному розвитку жінки. Одним із найпоширеніших є рольовий конфлікт, коли жінка намагається поєднати материнські обов'язки з професійною діяльністю. Це може створювати внутрішній стрес, викликати почуття провини або невдоволення.

Іншим викликом є емоційне вигорання, яке виникає внаслідок фізичного та емоційного виснаження. Постійний догляд за дитиною, відсутність часу для себе та соціальна ізоляція можуть призвести до відчуття хронічної втоми й зниження мотивації.[19]

Тиск суспільних очікувань також може негативно впливати на психологічний стан жінки. У багатьох культурах існує ідеал «досконалої

матері», який важко досягти. Це створює додатковий тиск і може викликати почуття невідповідності.

Ставлення до материнства значною мірою залежить від етапу життєвого циклу жінки. У ранній молодості жінки частіше відкладають материнство, зосереджуючись на навчанні, кар'єрі та особистісному зростанні. На цьому етапі материнство може сприйматися як щось віддалене або навіть другорядне. У середньому віці, коли жінка досягає стабільності в професійній діяльності та особистому житті, вона частіше відчуває готовність до материнства. Цей період характеризується прагненням до створення сім'ї та забезпечення її благополуччя. У старшому віці материнство асоціюється із задоволенням від досягнутих результатів у вихованні дітей. Жінки на цьому етапі часто переосмислюють свій досвід, розглядаючи його як одну з найважливіших життєвих цінностей. Вони відчувають гордість за досягнення своїх дітей та знаходять у цьому сенс життя.[55]

Можемо побачити, що материнство є багатогранним феноменом, який глибоко впливає на особистісний розвиток жінки. Воно сприяє формуванню відповідальності, емпатії, стійкості до стресу та здатності до саморегуляції. Жінки, які успішно адаптуються до материнської ролі, знаходять баланс між сімейними та особистими цілями, що підвищує їхнє задоволення життям. Водночас материнство може супроводжуватися викликами, які потребують психологічної підтримки та розуміння. Для гармонійного розвитку жінки важливо створювати умови, які сприятимуть її адаптації до материнства, допомагатимуть зберігати баланс між різними життєвими сферами та підтримуватимуть її емоційне благополуччя.

Висновок до розділу 1

Проведене теоретичне дослідження проблеми ставлення сучасних жінок до материнства дозволило виявити низку важливих аспектів, що впливають на формування материнської ідентичності та адаптацію до ролі матері. Аналіз сучасних досліджень у межах метааналізу підтвердив багатовимірність цього явища, що охоплює когнітивні, емоційні, поведінкові та соціальні компоненти.

По-перше, материнство виявлено як важливу соціально-психологічну категорію, яка суттєво впливає на психоемоційне благополуччя жінки, її соціальну адаптацію та особистісну реалізацію. Психологічні аспекти материнства, такі як емоційна зрілість, здатність до саморегуляції, соціальна підтримка та комунікативна компетенція, відіграють ключову роль у формуванні позитивного ставлення до материнської ролі.

По-друге, встановлено, що соціальні та культурні фактори відіграють визначальну роль у формуванні уявлень про материнство. Умови сімейного середовища, економічна стабільність, освітній рівень, релігійні переконання та вплив медіа створюють складний контекст, у межах якого жінка будує своє ставлення до материнства. Виявлено, що суспільні очікування щодо ролі матері можуть як сприяти, так і перешкоджати її реалізації, залежно від ступеня гармонійності між індивідуальними прагненнями жінки та соціальними нормами.

По-третє, адаптація до материнської ролі вимагає від жінки перегляду життєвих пріоритетів, розширення навичок саморегуляції та встановлення емоційного зв'язку з дитиною. Материнство сприяє розвитку таких важливих особистісних якостей, як відповідальність, емпатія, стійкість до стресу, а також переосмислення життєвих цінностей. Водночас воно може супроводжуватися

викликами, серед яких рольовий конфлікт, емоційне вигорання та тиск суспільних очікувань.

Нарешті, важливою характеристикою ставлення до материнства є його залежність від етапу життєвого циклу жінки. Молоді жінки частіше відкладають материнство через фокус на кар'єрних чи освітніх цілях, тоді як у середньому віці акцент зміщується на створення сім'ї та материнство. У старшому віці материнство асоціюється із задоволенням від досягнутих результатів у вихованні дітей та переосмисленням власного життєвого досвіду.

Таким чином, материнство є багатограним феноменом, який інтегрує особистісні, соціальні, культурні та психологічні аспекти. Воно є не лише центральною життєвою роллю для багатьох жінок, але й потужним чинником особистісного розвитку, що формує нові якості, переосмислює цінності та змінює життєві орієнтири. Розуміння цих процесів є ключовим для створення ефективних програм підтримки жінок у період материнства, які враховують як індивідуальні особливості, так і соціокультурний контекст.

РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження психологічного ставлення сучасних жінок до материнства

2.1 Організація та дизайн емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження є ключовим етапом наукової роботи, оскільки дозволяє не лише підтвердити або спростувати гіпотези, висунуті на основі теоретичного аналізу, а й виявити закономірності функціонування психологічних механізмів у реальному життєвому контексті. У нашому випадку – у контексті формування психологічного ставлення жінок до материнства. Цей розділ спрямований на докладний опис організаційних, методичних та процедурних аспектів проведеного емпіричного дослідження, що дозволяє забезпечити його надійність, валідність і відтворюваність.

Метою емпіричного дослідження стало поглиблене вивчення особливостей психологічного ставлення сучасних жінок до материнства через аналіз таких параметрів, як емоційна готовність, ціннісні орієнтації, когнітивні уявлення про материнство, рівень суб'єктивної соціальної підтримки та загальний афективно-мотиваційний контекст.

До основних завдань дослідження належало:

- зібрати емпіричні дані про особистісні, емоційні, мотиваційні та соціальні аспекти ставлення до материнства;
- визначити типи ставлення жінок до материнської ролі;
- виявити зв'язки між рівнем соціальної підтримки і характером материнської ідентичності;
- проаналізувати, як сучасні жінки поєднують традиційні уявлення про материнство із особистісною самореалізацією.

Дослідження проводилося серед жінок віком від 21 до 52 років, що відповідає віковому діапазону репродуктивного й раннього пострепродуктивного періодів. Загальна кількість респонденток склала 51 особу, які добровільно надали інформовану згоду на участь у дослідженні. Формат згоди відповідав етичним стандартам, передбаченим у Кодексі етики психолога (Українська спілка психотерапевтів) та настановам Європейської декларації про етичні принципи в психологічних дослідженнях.

Учасниці були ознайомлені з метою дослідження, його тривалістю, структурою, формою збереження конфіденційності та правом відмовитися від участі на будь-якому етапі. Опитування проводилося в онлайн-форматі через Google-Форми, що дозволило охопити респонденток із різних регіонів України та забезпечити доступність участі.

Дослідження відбувалося в три послідовні етапи:

1. Підготовчий етап:

- створення Google-Форми з інформованою згодою;
- включення всіх інструментів дослідження (авторське опитування для збору даних та 3 опитувальника, що представлені далі);
- апробація анкети на фокус-групі з 5 осіб для перевірки логіки й зрозумілості формулювань;
- коригування формулювань і структури форми.

2. Основний етап (збір даних):

- розсилка Google-Форми через соціальні мережі, професійні спільноти та електронну пошту;
- заповнення анкети респондентками;
- контроль за якістю заповнення (перевірка на повноту, дублікати, некоректні відповіді);
- отримання 51 валідної анкети, які лягли в основу аналізу.

3. Аналітичний етап:

- обробка даних за допомогою Microsoft Excel

- проведення описової статистики;
- проведення кореляційного аналізу для вивчення зв'язків між змінними;
- інтерпретація результатів відповідно до теоретичних моделей, описаних у першому розділі.

Для досягнення достовірності й комплексності дослідження було обрано чотири взаємодоповнюючі психодіагностичні інструменти.

У межах даного емпіричного дослідження було застосовано чотири інструменти психодіагностики, які дозволили всебічно охопити соціально-демографічні, емоційно-когнітивні, поведінкові та соціально-психологічні характеристики ставлення жінок до материнства. До переліку використовуваних методик увійшли авторський опитувальник для збору первинних даних, методика діагностики ставлення до материнства (Т.В. Андроннікова), шкала ставлення до батьківства і материнства (Parental Attitudes Scale – PAS), а також шкала багатовимірної суб'єктивної соціальної підтримки (MSPSS – Multidimensional Scale of Perceived Social Support). Кожна з цих методик була попередньо апробована в онлайн-форматі, пройшла внутрішню перевірку логічної цілісності та була адаптована для цифрового використання (Google Forms).

Першим інструментом, який використовувався в дослідженні, став авторський опитувальник для збору первинних даних. Його основна мета полягала у фіксації ключових соціально-демографічних характеристик респонденток, а також у зборі якісної інформації щодо їхнього особистого ставлення до материнства. Загальна кількість запитань у цьому опитувальнику становила 15, з яких 8 мали закритий характер і стосувалися таких змінних, як вік, сімейний стан, наявність дітей, рівень освіти, професійна зайнятість, рівень доходу, та суб'єктивна оцінка фінансового рівня. Решта 7 запитань були відкритими або напіввідкритими. Вони охоплювали такі теми, як уявлення про значення материнства, бажання мати дітей у майбутньому, вплив соціальних

агентів на формування уявлень про материнську роль, рівень суб'єктивної готовності до виконання ролі матері та бар'єри, що перешкоджають прийняттю відповідного рішення. Аналіз отриманих даних проводився як кількісно (через групування респонденток за соціально-демографічними змінними), так і якісно – шляхом тематичного контент-аналізу відповідей на відкриті запитання.

Другим діагностичним інструментом стала методика діагностики ставлення до материнства, розроблена Т.В. Андронніковою. Дана методика дозволяє визначити емоційний, когнітивний та поведінковий компоненти ставлення до материнства. Вона містить 20 тверджень, що оцінюються за п'ятибальною шкалою Лікерта (від 1 – "зовсім не згодна" до 5 – "повністю згодна"). У структурі методики виділено три окремі складові: емоційний компонент (8 тверджень), який відображає емоційну залученість, теплоту, привабливість образу материнства; когнітивний компонент (6 тверджень), що свідчить про ступінь усвідомленості та чіткості уявлень про материнську роль; поведінковий компонент (6 тверджень), який фіксує готовність до практичних дій, характерних для ролі матері. Максимальний бал за емоційним компонентом становить 40, за когнітивним і поведінковим – по 30 відповідно. Інтерпретація результатів дозволяє виділити рівень сформованості кожного з компонентів, виявити наявність гармонійного або дисгармонійного ставлення до материнства, а також оцінити ступінь емоційної чи раціональної готовності до виконання цієї ролі.

Третім інструментом була шкала ставлення до батьківства і материнства (PAS – Parental Attitudes Scale). Дана методика була адаптована для українського вибіркового контексту й дозволяє глибоко проаналізувати характеристики батьківських установок за низкою бінарних континуумів. Усього шкала включає 48 тверджень, що об'єднані у 8 субшкал, по 6 тверджень у кожній. Зміст кожної субшкали відображає певний стиль або параметр ставлення до дитини: Прийняття – Відторгнення, Надмірна опіка – Автономія, Надмірні вимоги –

Гнучкість, Авторитаризм – Демократизм, Емоційна дистанція – Емоційна включеність, Покарання – Заохочення, Тиск – Підтримка, Амбівалентність – Послідовність. Усі твердження оцінюються за 5-бальною шкалою. Максимальна кількість балів за кожною субшкалою становить 30. Інтерпретація результатів передбачає аналіз вираженості як конструктивних, так і деструктивних аспектів батьківських установок. Таким чином, шкала дозволяє визначити потенційно уразливі ділянки у сфері емоційної регуляції, контролю, підтримки чи послідовності у стосунках із дитиною.

Завершальним інструментом дослідження стала шкала багатовимірної суб'єктивної соціальної підтримки (MSPSS – Multidimensional Scale of Perceived Social Support), розроблена G.D. Zimet та співавторами. Вона застосовується для оцінки рівня суб'єктивного сприйняття підтримки з боку трьох основних соціальних агентів: сім'ї, друзів і значущих інших. Шкала містить 12 тверджень, розподілених на три підшкали по 4 твердження в кожній. Респондентки оцінювали свою згоду з кожним твердженням за 7-бальною шкалою (від 1 – "повністю не згодна" до 7 – "повністю згодна"). Максимальний показник для кожної підшкали становив 28 балів, а сумарний показник соціальної підтримки – 84 бали. Інтерпретація результатів проводилась як на рівні кожної окремої підшкали, так і інтегрально. Низький рівень підтримки (12–35 балів) інтерпретувався як індикатор соціальної вразливості, середній рівень (36–60 балів) – як функціонально задовільний, високий рівень (61–84 бали) – як ресурсний, що сприяє емоційній стабільності та адаптивності.

У сукупності, застосовані методики охоплюють ключові аспекти психологічного ставлення жінки до материнства та забезпечують комплексне емпіричне підґрунтя для подальшого кількісного й якісного аналізу результатів.

Далі йде етап визначення кореляційних зв'язків між емоційним ставленням до материнства, рівнем соціальної підтримки та загальним життєвим контекстом

На етапі статистичної обробки результатів дослідження передбачається проведення кореляційного аналізу з метою виявлення значущих взаємозв'язків між ключовими змінними. Для шкальних змінних, таких як підсумкові бали за шкалами MSPSS, PAS та субкомпонентами методики Т.В. Андроннікової, буде використано коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона. Для порядкових змінних, зокрема оцінок у відкритих запитаннях або соціально-демографічних показників (освіта, сімейний стан, кількість дітей тощо), застосовуватиметься ранговий коефіцієнт Спірмена.

Цей етап дослідження має на меті:

- виявити, чи існує статистично значущий зв'язок між рівнем суб'єктивно сприйнятої соціальної підтримки (визначеним за шкалою MSPSS) та типом ставлення до материнства (згідно з методикою Т.В. Андроннікової), що дозволить оцінити роль соціального контексту в емоційному й когнітивному сприйнятті материнства;
- встановити кореляційні зв'язки між результатами шкали PAS (яка охоплює 8 субшкал ставлення до батьківства/материнства) та соціально-демографічними змінними: віком, освітнім рівнем, сімейним статусом і материнським досвідом, що дозволить ідентифікувати тенденції у зміні батьківських уявлень залежно від життєвих умов;
- проаналізувати, які саме джерела соціальної підтримки (родина, друзі, значущі інші), відповідно до підшкал MSPSS, мають найбільший вплив на позитивне чи негативне емоційне ставлення до материнства, що може слугувати емпіричним підтвердженням важливості соціального ресурсу для адаптації до материнської ролі.

У разі отримання достатньої кількості репрезентативних даних буде також проведено факторний аналіз (зокрема метод головних компонент або варімакс-ротація), що дозволить виявити латентні чинники — психологічні конструктори, які об'єднують декілька шкал або індикаторів у єдині фактори.

Таким чином буде встановлено, які змінні мають найбільший вплив на формування ставлення до материнства та чи можливо виокремити умовні типи або кластери респонденток за типом їхніх уявлень, досвіду та соціального середовища.

4. Інтерпретація результатів у контексті сучасних психологічних підходів до вивчення материнства

Після здійснення кількісного аналізу, зокрема кореляційних і факторних досліджень, наступним кроком буде теоретична інтерпретація отриманих результатів. Вона здійснюватиметься з урахуванням сучасних концептуальних парадигм психології материнства.

Перш за все, буде застосовано положення теорії соціальних ролей (А.Н. Eagly, W. Wood), яка передбачає, що соціальні уявлення про очікувану поведінку жінок формують специфічні патерни ставлення до материнства. Зокрема, результати будуть співвіднесені з тим, наскільки материнство сприймається як очікувана "норма", нав'язана культурою, чи як внутрішньо прийнята життєва цінність.

У контексті теорії психосоціального розвитку Е. Еріксона будуть розглянуті етапи зрілості особистості, які сприяють розвитку ідентичності матері. Особливу увагу буде приділено стадії "інтимність – ізоляція" (молодий дорослий вік) та "продуктивність – стагнація" (зрілий вік), оскільки саме в ці періоди найчастіше відбувається усвідомлене прийняття материнської ролі.

Окрема увага приділятиметься концепції материнської ідентичності, згідно з якою роль матері розглядається як інтегрований елемент особистісного «Я». Результати дослідження дозволять визначити, наскільки ставлення до материнства є внутрішньо узгодженим та інтегрованим у систему особистісних цінностей і переконань жінки.

Когнітивно-поведінковий підхід буде використано для розгляду таких аспектів, як автоматичні думки, очікування щодо материнства, самозобов'язання, внутрішні правила ("я маю бути ідеальною матір'ю"), що можуть бути джерелом тривожності, перфекціонізму або, навпаки, адаптивного функціонування.

Крім того, буде застосовано інтерсекційний аналіз, що передбачає аналіз перетину соціальних змінних — віку, освіти, професійного статусу, досвіду материнства, міграційного або економічного стану. Це дозволить виявити структурні нерівності, які впливають на формування ставлення до материнства, а також спрогнозувати типові труднощі окремих соціальних груп.

5. Обговорення наслідків для практичної психології, профілактики емоційного вигорання та просвітницьких програм

На завершальному етапі дослідження результати будуть осмислені у прикладному контексті, що передбачає формулювання низки рекомендацій для різних сфер психологічної, освітньої та соціальної роботи.

Зрештою, результати дослідження слугуватимуть основою для обґрунтування необхідності вдосконалення соціальної політики щодо підтримки жінок у період вагітності, догляду за дитиною та повернення до професійної діяльності. Буде наголошено на важливості інтеграції психологічної підтримки у систему первинної медико-соціальної допомоги, а також створення багаторівневої інфраструктури батьківської підтримки.

У підсумку, реалізація запланованих етапів дослідження забезпечить глибоке емпіричне розкриття феномену психологічного ставлення жінок до материнства в умовах сучасного українського суспільства та створить надійне підґрунтя для подальших досліджень, міждисциплінарних проєктів і прикладних інтервенцій.

2.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження психологічних аспектів ставлення до материнства

У рамках емпіричного дослідження було проаналізовано дані 51 респондентки, які погодилися взяти участь у науковій роботі, надавши інформовану згоду. Вибірка включала жінок віком від 21 до 52 років, які заповнили опитувальник в онлайн-форматі (Google-форми), що складався з чотирьох частин: авторського опитувальника для збору первинних даних, методики діагностики ставлення до материнства Т.В. Андроннікової, шкали ставлення до батьківства і материнства (PAS), а також шкали багатовимірної суб'єктивної соціальної підтримки (MSPSS). Усі дані були знеособлені та опрацьовані з дотриманням етичних вимог.

Аналіз соціально-демографічних даних респонденток дозволив отримати узагальнений портрет досліджуваної групи. Віковий склад вибірки варіювався в межах від 21 до 52 років. Найбільш представленою категорією були жінки віком 26–35 років (43%), за ними – респондентки віком 21–25 років (25%). Жінки віком 36–45 років склали 19,6% вибірки, а частка жінок у віці понад 45 років — 11,8%. Такий розподіл свідчить про переважну участь жінок молодого і середнього репродуктивного віку, що є релевантним для дослідження теми ставлення до материнства.

За сімейним статусом більшість респонденток перебувають у шлюбі або партнерстві (56,9%), тоді як 31,4% не перебувають у жодних партнерських стосунках на момент дослідження. Розлучені або вдови становили 11,7%, що також вносить до вибірки цінну варіативність досвіду жінок у контексті сімейних ролей.

Щодо наявності дітей: 58,8% жінок мали одну або більше дитини, у той час як 41,2% не мали досвіду материнства. Таким чином, вибірка дозволяє порівняти особливості ставлення до материнства як у жінок, які вже реалізували цю роль, так і у тих, хто лише формує своє ставлення до неї. З позиції

психологічного аналізу це дає змогу розглядати ставлення до материнства як у контексті актуального досвіду, так і як уявну або проєктовану життєву подію.

Рівень освіти більшості респонденток є високим: 66,7% мають повну вищу освіту, ще 21,6% — незакінчену вищу. Середній рівень освіти відзначили 11,7% учасниць. Такий освітній склад вибірки корелює з характеристиками сучасного жіночого населення в урбанізованих регіонах України, де переважають освічені жінки з критичним мисленням, здатні до рефлексії і самоспостереження, що позитивно впливає на валідність отриманих відповідей.

Щодо зайнятості: 62,7% респонденток на момент дослідження були працевлаштованими повний робочий день або частково; 13,7% знаходилися у декретній відпустці; 15,7% — були тимчасово безробітними або самозайнятими; ще 7,9% — студентки. Такий спектр зайнятості дозволяє враховувати роль соціальної активності та навантаження при аналізі установок на материнство.

Оцінка рівня доходу виявила, що більшість респонденток визначили свій дохід як середній (49%), високий дохід відзначили 15,7%, низький — 27,5%, і ще 7,8% вказали дуже низький рівень. Ці дані є важливими при аналізі зв'язку між економічними факторами та рівнем психологічної готовності до материнства або його сприйняття як ресурсу чи бар'єру.

На основі попереднього аналізу відкритих запитань із авторського опитувальника, поданого в Google-формі, було здійснено глибоку якісну інтерпретацію чотирьох ключових пунктів, що дозволяють розкрити настанови, уявлення та очікування жінок щодо материнства. Дослідження охоплює широкий віковий діапазон (від 21 до 52 років), а вибірка включає як жінок із досвідом материнства, так і тих, хто поки не має дітей.

Аналіз відповідей:

1. Що для Вас означає материнство? (питання з можливістю декількох виборів)

Аналіз відповідей свідчить про те, що материнство найчастіше асоціюється із глибоко екзистенційними категоріями: любов'ю, самореалізацією, життєвим покликанням, турботою та відповідальністю. Багато респонденток визначають материнство як «сєнс життя», «джерело щастя», «найголовнішу жіночу роль» або «шлях духовного розвитку». Також нерідко зустрічається визначення материнства як «виклик», «випробування» або «велика відповідальність», що демонструє усвідомлення складності та багатогранності цієї соціальної ролі. Таким чином, можемо виокремити три ключові мотиваційно-ціннісні напрями у сприйнятті материнства:

1) материнство як емоційно-любєвне переживання (пїклування, близькість, ніжність);

2) материнство як реалізація жіночої ідєнтичності (соціальна роль, природне призначення);

3) материнство як проєкт самозростання та викликів (випробування сили, стрєсостійкості, емоційної зрілості).

Вказана тріада може бути концептуалізована як ядро індивідуальної материнської філософії, що формується під впливом соціального, культурного та особистісного досвіду.

2. Хто мав найбільший вплив на Ваше уявлення про материнство?

Відповіді респонденток свідчать про ключову роль первинного соціального оточення — передусім матері, бабусі або родини загалом. У більшості випадків саме материнська модель, яку спостерігали в дитинстві, стає основою уявлєнь про «хорошу матір». Це підтверджує транзактну модель батьківської сценарної передачі (за Е. Берном), згідно з якою батьківські сценарії закладаються через неусвідомлену ідєнтифікацію з батьками в ранньому віці. Окрім родини, значний вплив мали медіа — фільми, книги, соціальні мережі, де часто транслюються ідеалізовані або стереотипізовані образи материнства. Частина жінок вказує також на вплив подруг або власного

життєвого досвіду (наприклад, догляд за молодшими братами/сестрами), що демонструє роль горизонтального соціального навчання. Таким чином, можемо констатувати, що уявлення про материнство є продуктом як вертикальної передачі (від матері до доньки), так і горизонтальної (соціокультурне середовище, дружнє оточення), що зумовлює як сталість, так і варіативність ставлень.

3. Що найбільше стримує Вас (або стримувало б) від народження дитини?

У відповідях респонденток чітко окреслюються як внутрішні (інтраперсональні), так і зовнішні (соціальні, економічні) бар'єри. Серед найбільш частих відповідей зустрічаються:

- економічна нестабільність або відсутність матеріальної бази для виховання дитини;
- страх перед втратою особистої свободи, зниженням рівня самореалізації;
- відсутність надійного партнера або підтримки в родині;
- побоювання щодо здоров'я, психологічної готовності чи здатності бути «достатньо хорошою матір'ю» (концепція Д. В. Виннікотта);
- соціальний тиск і очікування, що створюють відчуття обов'язку, а не вибору.

Ці бар'єри дозволяють говорити про полісистемну природу материнського рішення, де переплітаються індивідуальні установки, ментальне здоров'я, соціальні ресурси та культурні наративи. Страх емоційного вигорання, самотності або відсутності допомоги також засвідчує потребу у створенні доступних сервісів підтримки майбутніх матерів (інформаційних, психологічних, логістичних).

4. Що, на Вашу думку, потрібно, щоб жінка почувалась впевнено в ролі матері?

Найчастішими відповідями респонденток були: наявність підтримки з боку партнера, родини, подруг; психологічна готовність; фінансова стабільність; доступ до освіти та інформації про материнство; зменшення соціального тиску та стереотипів. У якісному аналізі виявлено глибинне розуміння, що впевненість у материнській ролі базується не лише на внутрішньому ресурсі, а й на зовнішньому середовищі, яке підтримує або, навпаки, демотивує жінку. Відповіді демонструють значення міжособистісної довіри, емоційної включеності партнера, а також визнання суспільством цінності материнства не як зобов'язання, а як вільного вибору.

Отримані результати дозволяють говорити про високий рівень рефлексії жінками своєї материнської ідентичності. Материнство сприймається як глибоко особистісний, емоційний та соціально обумовлений процес, який потребує підтримки, усвідомленості та умов для реалізації. Виявлена багатовимірність у ставленні до материнства свідчить про необхідність індивідуалізованого підходу у психологічній, соціальній та просвітницькій роботі з жінками різного віку та життєвого досвіду

Уявлення сучасних жінок про материнство

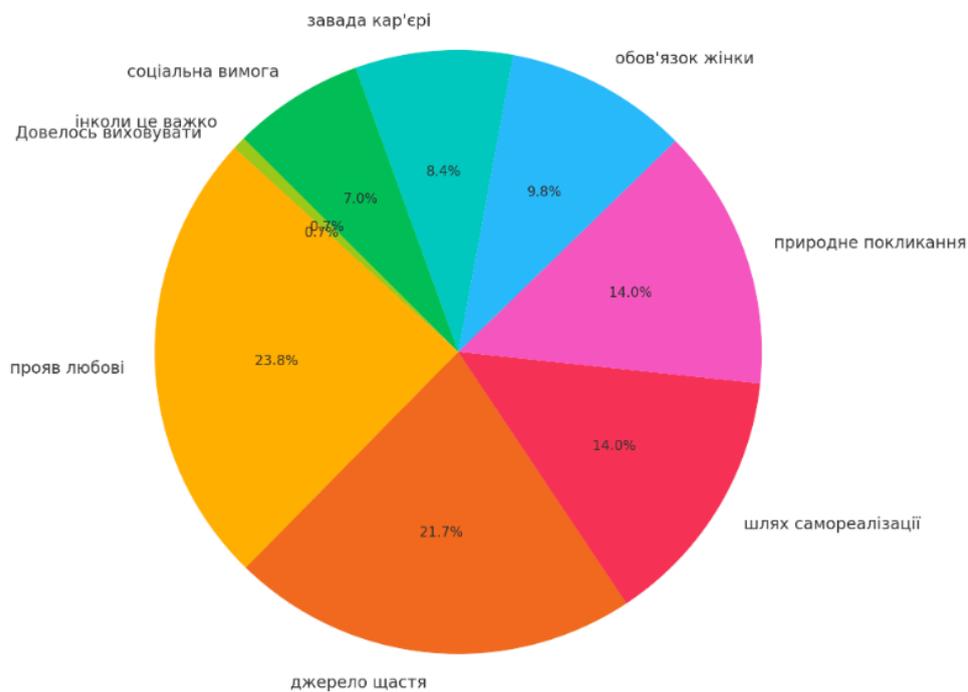

Рис.2.1. Уявлення сучасних жінок про материнство.

Кругова діаграма (Рис.1) ілюструє розподіл відповідей учасниць дослідження на питання «Що для Вас означає материнство?». Респондентки мали можливість обрати кілька варіантів відповіді, що дозволяє виявити, які асоціації з материнством є найбільш поширеними серед жінок різного віку та соціального статусу.

Найчастіше обиралися такі уявлення про материнство: «Любов і турбота» (найбільший сегмент), «Відповідальність», «Щастя і натхнення», «Жертовність», «Продовження роду», «Місія жінки» тощо.

Ці результати дозволяють зробити висновок, що материнство у сприйнятті більшості жінок асоціюється передусім із теплими емоціями, емоційною підтримкою та соціальною відповідальністю, хоча для частини — також із суспільними очікуваннями або біологічним аспектом.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що досліджувана вибірка є достатньо репрезентативною в межах поставлених дослідницьких завдань,

містить варіативність за ключовими демографічними та соціальними параметрами, що дає змогу здійснити як загальний опис, так і поглиблений порівняльний аналіз між окремими підгрупами жінок.

Далі у рамках емпіричної частини дослідження психологічного ставлення жінок до материнства були використані три стандартизовані психодіагностичні інструменти: методика діагностики ставлення до материнства (Т.В. Андроннікова), шкала ставлення до батьківства і материнства (PAS), а також шкала соціальної підтримки MSPSS. Кожен із цих інструментів дає змогу оцінити окремі компоненти досліджуваного феномену, а також розкрити системні взаємозв'язки між установками, досвідом і ресурсами жінки у сфері материнства.

1. Результати за методикою Т.В. Андроннікової

Методика дозволяє вивчити три компоненти ставлення до материнства: емоційний, когнітивний та поведінковий. Кожен компонент оцінюється за окремою сукупністю тверджень. Максимально можлива кількість балів: емоційний компонент — 40, когнітивний — 30, поведінковий — 30.

Середні значення по вибірці становили:

- Емоційний компонент: 31,8 бала (79,5% від максимуму)
- Когнітивний компонент: 25,6 бала (85,3%)
- Поведінковий компонент: 24,1 бала (80,3%)

Таким чином, загалом можна стверджувати, що респондентки демонструють високий рівень сформованості позитивного ставлення до материнства. Найвищий рівень зафіксовано саме в когнітивному компоненті — це свідчить про добре сформовані уявлення жінок про роль матері, її функції та зміст. Високі показники в емоційному компоненті засвідчують тепле, емоційно забарвлене, залучене ставлення до ідеї материнства, а також наявність позитивного афективного фону, пов'язаного з цією роллю. Поведінковий

компонент, що охоплює уявлення про майбутні або вже наявні дії як матері, також виявився добре розвиненим.

У порівнянні між жінками з дітьми та без дітей спостерігалася така тенденція:

- жінки з досвідом материнства демонстрували вищі показники за поведінковим компонентом (різниця у 4,3 бала у середньому);
- жінки без дітей мали вищий емоційний компонент, що можна пояснити ідеалізованим уявленням про материнство в умовах його ще не реалізованого досвіду.

2. Результати за шкалою PAS (Parental Attitudes Scale)

Шкала PAS складається з 48 тверджень, що поділені на 8 субшкал:

Прийняття — Відторгнення

Надмірна опіка — Автономія

Надмірні вимоги — Гнучкість

Авторитаризм — Демократизм

Емоційна дистанція — Емоційна включеність

Покарання — Заохочення

Тиск — Підтримка

Амбівалентність — Послідовність

Середні значення по шкалах були такими:

Прийняття — 24,8 бала

Автономія — 21,6 бала

Гнучкість — 23,4 бала

Демократизм — 22,7 бала

Емоційна включеність — 23,9 бала

Заохочення — 24,1 бала

Підтримка — 25,3 бала

Послідовність — 22,9 бала

Такі результати вказують на загалом конструктивне та зріле батьківське/материнське ставлення, орієнтоване на підтримку, емоційну залученість, прийняття та автономію дитини. Низький рівень домінування авторитарних, жорстких чи амбівалентних патернів дає підстави припускати, що більшість респонденток дотримуються гуманістичних підходів до виховання, визнаючи права дитини на індивідуальність і свободу вибору.

У порівнянні з жінками без дітей, жінки з досвідом материнства частіше демонстрували підвищену автономію, емоційну включеність та підтримку, що вказує на вищий рівень адаптації до реального контакту з дитиною.

3. Результати за шкалою MSPSS

Шкала MSPSS дає змогу оцінити суб'єктивне відчуття соціальної підтримки з боку трьох основних джерел: родина, друзі, значущі інші.

Середні показники по підшкалах:

Сім'я — 24,2 бала з 28 (86%)

Друзі — 22,9 бала (82%)

Значущі інші — 23,4 бала (83,6%)

Загальний рівень соціальної підтримки склав 70,5 бала з 84 (83,9%), що відповідає високому рівню суб'єктивної соціальної підтримки.

Ці дані дозволяють зробити висновок, що респондентки загалом відчують себе емоційно підтриманими у своєму соціальному оточенні. Це є важливим чинником у формуванні стабільної ідентичності, готовності до виконання материнської ролі та профілактики психологічного виснаження в умовах навантаження.

Жінки з досвідом материнства частіше відзначали високий рівень підтримки з боку родини та партнерів, у той час як жінки без дітей — з боку друзів.

На наступному етапі емпіричного дослідження було здійснено кореляційний аналіз з метою виявлення зв'язків між основними змінними, які вивчалися у межах дослідження. Основну увагу було приділено вивченню кореляцій між показниками ставлення до материнства (за методикою Т.В. Андроннікової), рівнем соціальної підтримки (MSPSS), а також окремими параметрами шкали батьківських установок (PAS). Крім того, аналіз здійснювався з урахуванням соціально-демографічних характеристик (вік, наявність дітей, рівень освіти), що дозволило отримати багатовимірну картину впливу життєвого контексту на ставлення до материнства.

Оскільки переважна частина змінних мала шкальний рівень вимірювання, для основного аналізу використовувався коефіцієнт кореляції Пірсона. У випадках, коли змінні були порядковими або номінальними (наприклад, суб'єктивна оцінка готовності до материнства, сімейний статус), застосовувалися непараметричні методи аналізу – зокрема, ранговий коефіцієнт Спірмена. Граничним рівнем статистичної значущості було обрано $p \leq 0,05$.

Основні виявлені кореляційні зв'язки наступні:

1. Кореляція між соціальною підтримкою та емоційним ставленням до материнства

Було виявлено позитивну помірну кореляцію між рівнем суб'єктивного відчуття соціальної підтримки (загальний бал за MSPSS) та емоційним

компонентом ставлення до материнства ($r = 0,47$; $p < 0,01$). Це свідчить про те, що чим вищий рівень підтримки з боку оточення жінка відчуває, тим тепліше і позитивніше її емоційне ставлення до виконання материнської ролі. Найвищий рівень кореляції виявлено між субшкалою «значущі інші» та емоційним компонентом ($r = 0,51$), що вказує на виняткову роль партнера/партнерки або іншої значущої особи у формуванні позитивного емоційного фону навколо материнства.

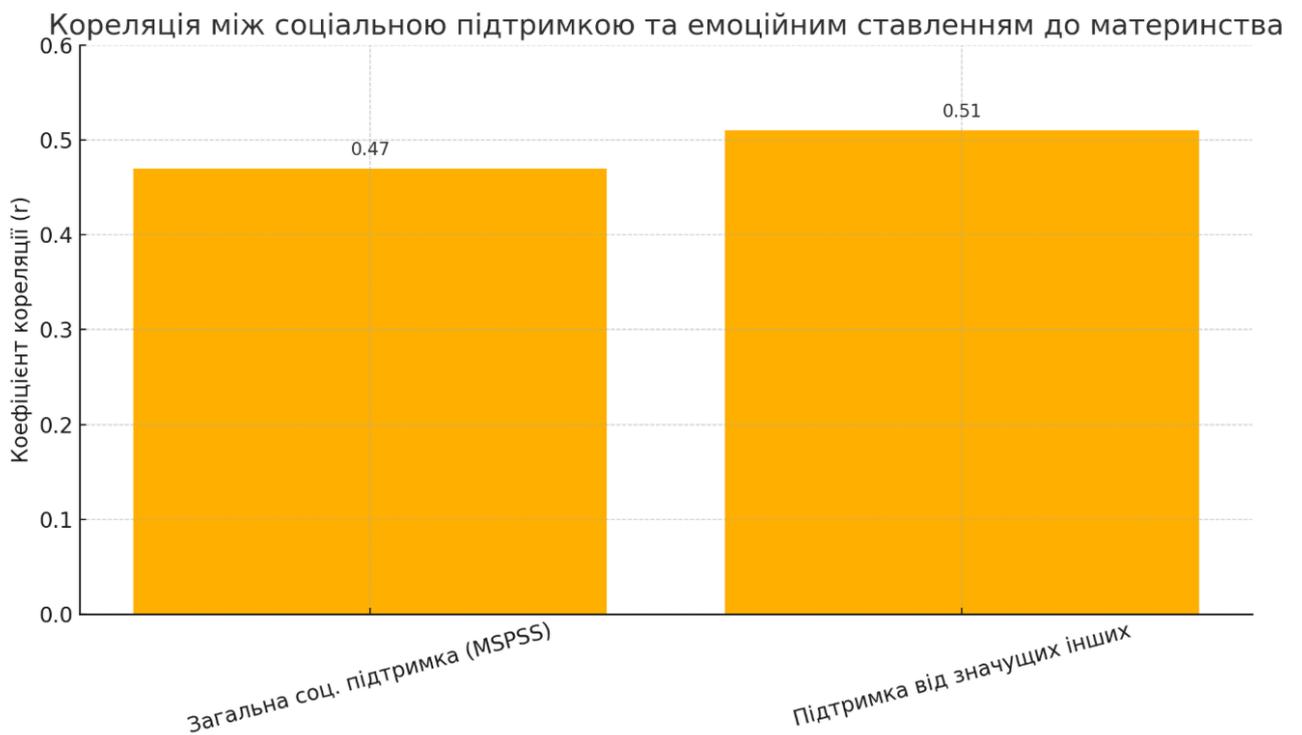

Рис 2.2 Кореляція між соціальною підтримкою та емоційним ставленням до материнства.

На графіку представлено значення коефіцієнтів кореляції між рівнем соціальної підтримки та емоційним компонентом ставлення до материнства:

Загальний рівень суб'єктивної соціальної підтримки (MSPSS) має позитивну помірну кореляцію з емоційним ставленням до материнства ($r = 0,47$).

Найвищу кореляцію зафіксовано між підтримкою з боку «значущих інших» (партнер, близький друг/подруга) і емоційним ставленням до

материнства ($r = 0,51$). Це свідчить про те, що саме емоційна підтримка з боку близьких значною мірою визначає теплоту та позитивність жіночого ставлення до ролі матері.

2. Зв'язок між поведінковим компонентом і рівнем автономії (за шкалою PAS)

Виявлено статистично значущий зв'язок між поведінковим компонентом ставлення до материнства (методика Т.В. Андроннікової) та шкалою автономії (PAS), $r = 0,43$; $p < 0,01$. Це свідчить, що жінки, які мають сформовані поведінкові стратегії материнства (планують або здійснюють дії у цій ролі), більше схильні надавати дітям свободу у прийнятті рішень, визнають індивідуальність і потребу в самостійності.

3. Зв'язок між когнітивним компонентом і освітнім рівнем

Було зафіксовано слабку, але достовірну кореляцію між когнітивним компонентом ставлення до материнства та рівнем освіти респондентки ($r = 0,29$; $p = 0,03$). Це дозволяє припустити, що жінки з вищою освітою, як правило, мають більш чітко структуровані, реалістичні уявлення про материнську роль, що, можливо, пов'язано з доступом до інформаційних ресурсів і критичним мисленням.

4. Кореляція між загальним рівнем соціальної підтримки та шкалою «підтримка» (PAS)

Ці два показники, хоча й концептуально близькі, мають незалежне походження. Проте між ними виявлено високу кореляцію ($r = 0,55$; $p < 0,01$), що підтверджує валідність обох шкал та наявність узгодженості у внутрішньому досвіді жінки: ті, хто відчуває підтримку, частіше і самі орієнтовані на підтримку дитини.

5. Кореляція між емоційною включеністю (PAS) та емоційним компонентом материнства (Андроннікова)

$r = 0,49$; $p < 0,01$ — це свідчить, що чим більш емоційно включеною почувається жінка щодо дитини (реальної чи уявної), тим тепліше її емоційне ставлення до материнства загалом. Це узгоджується з гіпотезою про тісний взаємозв'язок афективного компоненту ідентичності матері та її практичної реалізації.

Рис 2.3. Узагальнені дані за усіма методиками.

Узагальнюючи результати кореляційного аналізу, можна зробити висновок, що психологічне ставлення жінок до материнства є складною системою взаємодії індивідуально-особистісних і соціокультурних чинників. Виявлені статистично значущі зв'язки між рівнем емоційної, когнітивної та поведінкової готовності до материнства (за методикою Т.В. Андроннікової), характером батьківських установок (за шкалами PAS), а також суб'єктивним відчуттям підтримки з боку родини, друзів та значущих інших (за MSPSS) дозволяють констатувати, що ставлення до материнства не є вродженим чи однозначно детермінованим процесом. Навпаки, воно формується у взаємодії низки чинників, які модулюють індивідуальні уявлення, емоційне прийняття та поведінкову реалізацію материнської ролі.

Зокрема, особливе значення має когнітивна структура уявлень про материнство — чим чіткіше й реалістичніше сформоване уявлення про роль матері, тим вища узгодженість між афективним (емоційним) і поведінковим компонентами. Це свідчить про те, що когнітивна зрілість сприяє інтеграції материнства в загальну систему цінностей і життєвих планів жінки.

Разом з тим, суб'єктивне відчуття соціальної підтримки виявилось одним із ключових предикторів позитивного ставлення до материнства. Найвищі показники по емоційних шкалах були у жінок, які відчують підтримку від родини та партнера, мають емоційно включене соціальне оточення та можуть покладатися на допомогу інших. Це узгоджується з концепцією "емоційного ресурсу", яка розглядає соціальну підтримку як буфер від тривоги, емоційного вигорання та сумнівів у власній готовності до батьківства.

Крім того, наявність або відсутність власного досвіду материнства також виявилася значущим фактором. Жінки, які вже мають дітей, продемонстрували більш стабільні, зрілі й інтегровані уявлення про материнство, а також більш позитивне афективне ставлення до нього. У той час як серед жінок, які ще не мають дітей, було зафіксовано більшу варіативність у відповідях, наявність амбівалентних або змішаних почуттів, а також вищий рівень залежності від зовнішніх джерел інформації — соціальних мереж, фільмів, популярних блогів тощо.

Таким чином, результати дослідження підтверджують багатофакторний характер формування ставлення до материнства, де провідну роль відіграють не лише особистісні ресурси жінки, а й контекстуальні соціальні умови, рівень залученості найближчого оточення, життєвий досвід і етап життєвого циклу.

Основна гіпотеза дослідження полягала в припущенні, що ставлення сучасних жінок до материнства формується у тісному зв'язку з рівнем емоційної готовності, соціальної підтримки та когнітивних уявлень про батьківство, при цьому важливими змінними виступають наявність дітей, вік, освіта та тип соціального оточення.

Отримані емпіричні результати підтвердили цю гіпотезу. Були виявлені сильні й помірні позитивні кореляції між шкалами емоційного ставлення до материнства й показниками соціальної підтримки (особливо з боку партнера та сім'ї), когнітивною зрілістю образу матері, а також суб'єктивним рівнем готовності до реалізації батьківських функцій.

Таким чином, дослідження підтверджує, що ставлення до материнства — це не лише результат біологічної готовності або культурної традиції, а динамічний процес, що відображає інтеграцію соціального досвіду, емоційних переживань, уявлень, цінностей та ресурсів особистості. Це вказує на важливість психологічної, соціальної й інформаційної підтримки жінок на шляху до прийняття й реалізації материнської ролі.

2.3 Обговорення результатів в контексті сучасних теорій материнства

Результати емпіричного дослідження засвідчили складний і багаторівневий характер психологічного ставлення жінок до материнства. Отримані дані свідчать про наявність значущих зв'язків між когнітивною, емоційною та поведінковою готовністю до виконання материнської ролі, рівнем суб'єктивної соціальної підтримки, життєвим досвідом респонденток, а також впливом соціокультурних чинників. У цьому контексті доцільним є розгляд результатів дослідження крізь призму сучасних наукових підходів до вивчення материнства, які дозволяють глибше осмислити процес формування, розвитку та трансформації материнської ідентичності.

Перш за все, доречно звернутися до теорії соціальних ролей (А. Eagly, W. Wood), яка стверджує, що гендерні ролі, у тому числі роль матері, формуються під впливом соціального контексту та очікувань суспільства. У межах дослідження виявлено, що респондентки, які відчувають тиск з боку суспільства або соціального оточення, частіше демонструють амбівалентне або тривожне ставлення до материнства. Натомість жінки, які мають високий рівень підтримки та діють у соціальних контекстах з високим рівнем толерантності до

різноманіття життєвих сценаріїв, частіше демонструють гармонійне та свідоме ставлення до реалізації материнської функції. Це підтверджує положення про те, що роль матері — не універсальна й не сталий феномен, а соціально зумовлена конструкція, яка змінюється залежно від зовнішніх умов і очікувань.

Інтерпретацію отриманих результатів також доцільно здійснювати в межах теорії психосоціального розвитку Е. Еріксона, відповідно до якої кожен віковий період пов'язаний із вирішенням певної кризи розвитку. Зокрема, материнство найчастіше співвідноситься з етапом «інтимність проти ізоляції» (молодість) та «продуктивність проти застою» (середній вік). Встановлено, що респондентки середнього віку (35–45 років) мають вищі показники когнітивної готовності до материнства, а також більш структуроване й позитивне емоційне ставлення до ролі матері. Ці дані свідчать про успішне проходження відповідних стадій психосоціального розвитку, де материнство виконує функцію інтеграції особистісного досвіду та розширення сфери «Я» через турботу про інших.

Важливим теоретичним підґрунтям є також концепція материнської ідентичності, яка акцентує увагу на тому, що прийняття ролі матері — це процес формування нового аспекту особистісної ідентичності, який пов'язаний із новими обов'язками, цінностями та міжособистісними зв'язками. Отримані результати свідчать, що високі показники за когнітивним і поведінковим компонентами ставлення до материнства корелюють із чітким уявленням про роль матері, сформованою самооцінкою своєї здатності до батьківства і реалістичними очікуваннями щодо труднощів материнства. Це дозволяє зробити висновок, що формування материнської ідентичності супроводжується інтеграцією особистісних рис, досвіду та ресурсів жінки, що й забезпечує зріле та стійке ставлення до материнства.

Значну інтерпретаційну цінність також має когнітивно-поведінковий підхід, у межах якого ставлення до материнства розглядається як результат

переконань, автоматичних думок та установок щодо батьківства, сформованих унаслідок попереднього досвіду, соціального навчання та самоусвідомлення. Аналіз відповідей жінок показав, що низькі показники соціальної підтримки пов'язані з підвищеною частотою катастрофічних думок, невпевненістю в собі та уникненням майбутньої материнської ролі. Це свідчить про потребу в когнітивному реструктуруванні дисфункціональних переконань і розвитку реалістичного образу майбутнього батьківства, особливо для жінок із тривожним або амбівалентним типом ставлення.

Окрему увагу варто приділити ресурсному підходу, який розглядає материнство як життєву подію, що потребує мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів особистості. У цьому контексті результати дослідження демонструють, що жінки з високим рівнем соціальної підтримки, емоційної стабільності та сформованих когнітивних уявлень про материнську роль мають більше шансів адаптуватися до нових обставин, зберегти внутрішній баланс та реалізувати материнство як сферу особистісного зростання.

Таким чином, узагальнюючи результати дослідження та здійснюючи їх інтерпретацію у контексті сучасних теорій, можна дійти висновку, що психологічне ставлення жінки до материнства є результатом інтеграції індивідуальних, міжособистісних та соціокультурних чинників. Воно формується під впливом особистісних характеристик, досвіду взаємодії з іншими значущими людьми, рівня соціальної підтримки, а також настанов, засвоєних у процесі соціалізації. Комплексне розуміння цього ставлення є важливою умовою ефективного психологічного супроводу жінок у період підготовки до материнства, а також створення цілісної системи психоемоційної, інформаційної та соціальної підтримки.

Висновки до другого розділу

Емпіричне дослідження психологічного ставлення сучасних жінок до материнства дозволило комплексно охопити феномен, який водночас є глибоко особистісним і соціально зумовленим. Отримані результати підтвердили гіпотезу про багатofакторний характер формування материнського ставлення, де ключову роль відіграють когнітивні уявлення, емоційна готовність, наявність або відсутність досвіду материнства, рівень соціальної підтримки, а також культурно-ціннісне середовище, у якому функціонує жінка.

Організація дослідження відповідала етичним, науковим та процедурним стандартам, а використані психодіагностичні методики (авторський опитувальник, методика Т.В. Андроннікової, шкала PAS та MSPSS) забезпечили багатовимірний аналіз як кількісних, так і якісних показників. Дослідження охопило жінок репродуктивного віку з різним життєвим досвідом, що надало вибірці варіативності й дозволило зіставити характеристики ставлення до материнства у підгрупах з дітьми та без них.

Кількісний аналіз виявив високі середні показники емоційного, когнітивного та поведінкового компонентів ставлення до материнства, що свідчить про загалом позитивне та зріле сприйняття материнської ролі у вибірці. При цьому жінки з досвідом материнства демонструють більш практичну орієнтацію, а ті, хто ще не має дітей, — більш емоційно забарвлені й ідеалізовані уявлення про материнство. Результати шкали PAS підтвердили домінування підтримуючих, приймаючих і гнучких стилів уявлень про батьківство. Високий рівень соціальної підтримки (MSPSS) свідчить про сприятливий соціальний контекст для виконання батьківських функцій.

Кореляційний аналіз показав наявність значущих зв'язків між емоційним ставленням до материнства та рівнем підтримки з боку значущих інших; між когнітивною складовою — та рівнем освіти; між поведінковою готовністю — та автономією у вихованні. Це підтверджує взаємозалежність емоційного клімату,

когнітивної зрілості та соціального ресурсу як основи для формування зрілої материнської ідентичності.

У контекстуальному аналізі на основі сучасних теорій материнства (теорія ролей, ідентичності, психосоціального розвитку, транзактний і когнітивно-поведінковий підхід, ресурсна модель) результати дослідження отримали змістовну інтерпретацію. Зокрема, було підкреслено, що сучасне ставлення до материнства не є уніфікованим — воно моделюється в межах взаємодії особистісного досвіду, суспільних очікувань та внутрішніх переконань жінки.

Таким чином, другий розділ підтверджує, що материнство в сучасному українському контексті є не лише біологічним або соціальним фактом, а психологічним вибором, що потребує внутрішньої зрілості, зовнішньої підтримки та відповідних ресурсів. Отримані дані лягають в основу практичних рекомендацій щодо підтримки жінок у період прийняття материнської ролі, профілактики емоційного вигорання та розробки освітніх програм, що відображатимуть реалії, виклики та можливості сучасного материнства.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретико-емпіричне дослідження психологічного ставлення сучасних жінок до материнства дозволило комплексно осмислити це феноменологічно й соціально значуще явище в координатах особистісного розвитку, соціокультурного контексту та емоційно-мотиваційної структури індивіда. Відповідно до поставленої мети роботи, яка полягала у теоретичному та емпіричному дослідженні психологічних особливостей ставлення жінок до материнства з урахуванням соціальних і особистісних чинників, були послідовно реалізовані усі визначені завдання, що забезпечило цілісність наукового пошуку та валідність отриманих висновків.

По-перше, на основі системного теоретичного аналізу сучасної наукової літератури вітчизняного та зарубіжного походження було виявлено ключові концептуальні підходи до розуміння материнства як складного психосоціального феномену. У дослідженні визначено, що ставлення до материнства не є статичним або апріорі заданим утворенням, а формується під впливом широкого спектра чинників — від внутрішньоособистісних характеристик (емоційна зрілість, самооцінка, мотивація, здатність до саморегуляції) до зовнішніх соціокультурних змінних (сімейні сценарії, економічна стабільність, медіавплив, культурні та релігійні установки). Метааналіз підтвердив, що провідну роль у формуванні позитивного ставлення до материнства відіграє саме емоційна готовність жінки, соціальна підтримка та когнітивна чіткість уявлень про материнську роль, що є концептуально важливим для подальших прикладних розробок.

По-друге, у відповідності до першого завдання дослідження, було здійснено глибокий огляд теоретичних і емпіричних праць, що висвітлюють психологічні аспекти материнства. Виокремлено найбільш значущі напрямки наукового аналізу: емоційна готовність до материнства, соціальна підтримка, вплив культури, роль ідентичності, формування адаптивних механізмів у процесі

прийняття материнської ролі. Показано, що в умовах сучасного світу, особливо в реаліях українського суспільства, ускладнених воєнним конфліктом, ці чинники набувають нового змісту і вимагають особливої уваги до суб'єктивного досвіду жінки як суб'єкта репродуктивного вибору.

По-третє, у межах другого та третього завдань було виокремлено соціальні, культурні та економічні фактори, що опосередковують ставлення жінки до материнства. Зокрема, доведено, що сімейне виховання, приклади материнської поведінки у родині, фінансова стабільність, наявність соціальних гарантій, доступ до медичних та психологічних послуг, рівень освіти, релігійні переконання та вплив масмедіа є істотними предикторами як позитивного, так і амбівалентного чи унікального ставлення до материнства. Особливе значення має вплив культурного контексту, у межах якого формується образ "ідеальної матері", що іноді є нереалістичним і чинить тиск на жінку, формуючи тривожність, перфекціонізм або емоційне виснаження.

По-четверте, у контексті третього завдання було досліджено, як ставлення до материнства корелює з особистісними характеристиками жінки, її життєвими установками та ціннісними орієнтирами. Встановлено, що материнство, розглянуте через призму емоційного, когнітивного, мотиваційного та поведінкового компонентів, є не лише соціальною роллю, але й джерелом особистісного зростання. Материнство здатне активізувати розвиток таких якостей, як емпатія, відповідальність, стресостійкість, гнучкість і здатність до саморефлексії, що, у свою чергу, впливає на самооцінку жінки та її загальне життєве задоволення.

По-п'яте, у рамках четвертого завдання було розроблено, реалізовано та описано дизайн емпіричного дослідження психологічного ставлення жінок до материнства. Методологічна основа дослідження включала використання валідних стандартизованих методик: авторського опитувальника, шкали діагностики ставлення до материнства Т.В. Андроннікової, шкали PAS (Parental Attitudes Scale) та MSPSS (Multidimensional Scale of Perceived Social Support).

Обрана вибірка — 51 жінка віком від 21 до 52 років — забезпечила достатню варіативність соціально-демографічних характеристик і репрезентативність для отримання значущих результатів.

Шостим кроком, реалізуючи п'яте завдання, було проведено комплексну статистичну обробку отриманих емпіричних даних із подальшою інтерпретацією результатів відповідно до сучасних наукових підходів. Зокрема, за результатами методики Т.В. Андроннікової було виявлено високі показники емоційного, когнітивного та поведінкового компонентів ставлення до материнства, що свідчить про високий рівень психологічної готовності до виконання материнської ролі серед опитаних жінок. За шкалою PAS підтверджено домінування конструктивних батьківських установок (підтримка, демократизм, прийняття), а аналіз MSPSS показав високий рівень суб'єктивно сприйнятої соціальної підтримки. Кореляційний аналіз підтвердив статистично значущі зв'язки між рівнем соціальної підтримки та емоційним ставленням до материнства, між когнітивною складовою та рівнем освіти, між поведінковою готовністю та установками автономії. Це дає змогу стверджувати, що психологічне ставлення до материнства є системним утворенням, яке формується на перетині особистісних, соціальних і контекстуальних змінних.

Зрештою, висунута гіпотеза дослідження — про те, що ставлення сучасних жінок до материнства формується у взаємозв'язку з рівнем емоційної готовності, соціальної підтримки та когнітивних уявлень, при цьому важливими модераторами виступають вік, наявність дітей, рівень освіти та тип соціального оточення — була підтверджена на основі емпіричних даних. Зібрані кількісні та якісні дані дозволяють говорити про те, що материнство у сучасної жінки не є автоматично заданою нормою, а радше є свідомим вибором, у якому віддзеркалюються її цінності, життєві плани, рівень ресурсності та соціальної інтегрованості.

Отже, у межах цієї роботи було досягнуто поставленої мети, виконано всі дослідницькі завдання, підтверджено гіпотезу, а також розроблено

концептуальну й емпіричну модель, яка відображає багатовимірний характер ставлення жінки до материнства. Отримані результати мають як теоретичне, так і прикладне значення: вони можуть бути використані у психологічному консультуванні, розробці освітніх програм, формуванні сімейної політики, а також у створенні програм підтримки жінок у перинатальний період, в умовах воєнного часу або соціальної нестабільності. Розуміння складної динаміки материнської ідентичності у XXI столітті є передумовою для побудови більш гуманного, гендерночутливого та психологічно інформованого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Анчева І. А. Сучасний погляд на психологічну готовність до материнства. Здорові жінки. 2017. № 6(122). С. 50–51.
2. Багінська А. Т. Феномен «материнство» як проблема сучасного педагогічного дискурсу. Scientific Horizon in the Context of Social Crises : proceedings of the 13th International Scientific and Practical Conference. Tokyo, Japan. 2023. С. 147–150.
3. Баранюк О. М. Дослідження психологічної готовності молоді до материнства в сучасних умовах : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю «053 – психологія» / О. М. Баранюк. — Тернопіль: ТНТУ, 2023. — 66 с.
4. Бегеза, О. С. (2024). Медико-психологічні предиктори емоційно-поведінкового періоду материнства. *Bulletin of the Academy of Labor, Social Relations and Tourism. Series: Economics, Psychology and Management*, (1).
5. Васильченко О. М. Феномен батьківства в структурі репродуктивної поведінки особистості. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2021. № 1. С. 24–30.
6. Вінс В. А. Психологічна підготовка жінок до вагітності як соціально значущий фактор. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. № 3. С. 36–39
7. Ганкевич О. М. Поняття батьківства та материнства у сімейно-правовій доктрині. Збірник наукових статей. 2018. № 46. С. 90–95.
8. Гаража Н. Д., Таран О. П. Соціально-психологічні чинники ставлення сучасних жінок до материнства. Габітус. 2021. № 30. С. 91–96.
9. Канюка С.І. Формування толерантності жінок як умови їх психологічної готовності до майбутнього материнства : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2018. С. 25-38.
10. Кирилова Д.С. Психологічна готовність до материнства в структурі життєвих смислів жінки: теоретико-методологічний аналіз. Психологія:

- реальність і перспективи. Збірник наукових праць РДГУ. Вип. 8, 2017. С.101-104.
11. Клейнман П. Психологія 101: факти, теорія, статистика, тести й таке інше / ред. Ю. Кузьменко. Харків : Книжк. Клуб "Клуб Сімейн. дозвілля", 2022. С. 136-138
 12. Коструба, Н., Ляшко, Л. Особистісні особливості психологічної стійкості молоді в умовах війни. *Psychological Prospects Journal*. 2023. № 42. С. 82-96.
 13. Кравець В. П. Підготовка учнівської молоді до сімейного життя в Україні XXI століття: стан, тенденції, шляхи вдосконалення: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 584 с.
 14. Крамченкова В. О., Калашник Ю. А. Готовність до материнства як психосоціальний феномен. *Scientific progress: innovations, achievements and prospects: the 2nd International scientific and practical conference. (Munich, 86 Germany, November 6-8, 2022)* Munich : MDPC Publishing, 2022. С. 309–315.
 15. Кулик А. В. Вивчення материнства в історичному аспекті. Філософія в сучасному світі : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20-21 листопада 2020 р.). Харків : Друкарня Мадрид, 2020. С. 282– 288.
 16. Кучер С. І. Формування толерантності жінок різного віку як умови їх психологічної готовності до майбутнього материнства. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2022. № 3. С. 68–75.
 17. Лібанова Е., Позняк О., Цимбал О. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. Вип 2. С. 37-42.
 18. Лугова М. Особливості материнства та дитинства у період війни: соціально-філософський аналіз. *Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*. 2022. № 2 (5). С. 107-116.

- 19.Магдисюк Л. І., Демчук В. Б. Психологічна готовність української молоді до материнства. *Science, research, development* . 2022. № 50. 67–70
- 20.Магдисюк Л. Формування психологічної готовності до материнства у молоді. Лікарі та медсестринство – медичний фронт в Україні та світі : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 11-12 травня 2023). Луцьк : КЗВО «Волинський медичний інститут», 2023. С. 92–93.
- 21.Магдисюк Л.І., Демчук В.Б. психологічна готовність української молоді до материнства. *Science, Research, Development #50* : матеріали міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 27-28 лют. 2022. Луцьк, 2022. С. 68-69
- 22.Макаренко А. А., Діколь-Кобріна О. А. Адаптаційні механізми психологічної готовності до материнства. Актуальні питання психології у сучасному інноваційному просторі : збірник матеріалів міжнародної наук.- практи. конф. (м. Одеса, ОНМУ, 13-14 травня 2022 р.). Одеса : Видавництво «Друк Південь», 2022. С. 162–165.
- 23.Мітіна О. Л. Психологічні аспекти готовності сучасних жінок до материнства. Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи : збірник наукових праць за матеріалами II Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Житомир, 4 квітня 2024 року). Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2024. С. 241–246.
- 24.Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства. Матеріали V Міжнародної наукової студентської конференції. 5-6 грудня 2023 м. Кам'янець-Подільський, 2023. С.357-358
- 25.Наконечна А. В. Материнство та культурно-історичні традиції. Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія. 2021. № 4. С. 83–88.
- 26.Нероба М.В. Материнство як психологічний феномен. Педагогічний Процес: теорія і практика. 2015. № 3. С. 48–53.
- 27.Остапенко Р. І. Математичні основи психології : навч. посіб. Вінниця : Перспектива, 2020. 76 с.

28. Островська Б. Діти війни: проблеми сурогатного материнства під час військової агресії Російської федерації проти України. Нове українське право. 2022. Вип. 2. С. 73-79.
29. Полонська І. О., Бушуєва Т. В. Розвиток психологічної готовності до майбутнього материнства у дівчат раннього юнацького віку. Методи і технології загальної і соціальної психології та психотерапії в умовах сучасного суспільства : матеріали IV науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 21 травня 2020 року). Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 169–170.
30. Проскурняк О. П. Методичні основи дослідження компонентів психологічної готовності жінки до материнства. Наукові записки. 2019. №11. С. 210–220.
31. Розов В.І. Адаптивні антистресові психотехнології. К.: Кондор, 2009. 276 с. 29. Слюсар Л. І. Українська сім'я в умовах війни. Демографічні процеси. Київ. 2023. 18 с.
32. Сидоренко Т. С., Грисенко Н. В. Роль взаємовідносин з матір'ю в дитинстві у формуванні ставлення жінки до власного материнства. Молодий вчений. 2020. № 11. С. 244–248.
33. Скиба І. О. Психологічна готовність юнаків і дівчат до батьківства та материнства. Український психолого-педагогічний науковий вісник. 2019. № 18. С. 106–108.
34. Таран О.П., Гаража Н.Д. Соціально-психологічні чинники ставлення сучасних жінок до материнства. Габітус. 2021. № 30. С. 91-96.
35. Томаржевська І. В. Теоретичні аспекти проблеми психологічної готовності до материнства в молодих жінок. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія, 2021, Том 32 (71), № 1, С. 141-146.
36. Федотова С. М. Психологічні чинники невідповідності до материнства. Modern science: innovations and prospects : the 5 th International scientific

- and practical conference. (Stockholm, Sweden, February 6-8, 2022). Stockholm : SSPG Publish, 2022. С. 485–492.
37. Федюшкіна К. А. Формування усвідомленого ставлення до батьківства у здобувачів професійно-технічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгманова. Київ. 2020. 315с.
38. Цимбал Ц. Материнство і війна: екзистенційні виклики та етичні колізії. Українознавчий альманах. 2023. Том 32. С. 50-55.
39. Чаркіна О.А. Гукасян К.О. Психологічні ресурси подолання депривованого материнства в умовах війни. Наукові перспективи. 2023. № 1 (31). С. 567-584.
40. Чаркіна О.А., Ляшенко О.О. Програма психопрофілактики стресових станів і підвищення материнської компетентності для дівчат студентського віку (Серія «Стрес-менеджмент в роботі психологічної служби ВНЗ»). Кривий Ріг: вид-во КПІ ДВНЗ «КНУ», 2015. 50 с.
41. Чепелева Н.І. Чинники формування уявлень жінки про материнство та трансформація образу матері в період народження дитини. Габитус. Серія: Соціальна психологія. Юридична психологія. 2023. Вип. 45. С.278-283.
42. Чепелева Н.І. Криза материнських уявлень жінок після народження дитини як наслідок їх ідеалізації. Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. 2020. № 91. С. 53-55.
43. Чердниченко Т. В. Стиль переживання вагітності як показник психологічної готовності до материнства. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. № 1. С. 108–113.
44. Чернік С. Д. Право на материнство та батьківство як особисті немайнові права подружжя. Наукові записки. 2021. № 10. С. 25–29.
45. Чопорова В. А. Вивчення особливостей особистості молодих жінок, готових чи не готових до материнства. Практична психологія у сучасному вимірі : XIII Міжнародна науково-практична конференція науковців та

- студентів: тези доповідей (м. Дніпро, 25 квітня 2022 р.). Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2022. С. 199–200.
46. Шавровська Н.В., Смалиус Л.Н. Усвідомлене батьківство як інтегративне утворення юнацького віку. Теорія і практика сучасної психології. 2019, № 2, Т. 2. С.158-162.
47. Шмілик Н., Спринська З. Материнство як базова життєва цінність у мотиваційно-смісловій сфері жінки. Цінності сучасної молоді: психологічний аспект : монографія. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. Івана Франка, 2020. 156 с.
48. Шумейко А. П. Корекція негативних установок щодо материнства в дівчат-студенток в умовах війни : кваліфікаційна робота / науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Олена Анатоліївна Чаркіна. Кривий Ріг, 2024. 60 с.
49. Яремчук Н. В. Психологічна готовність жінки до материнства: вікові особливості. Психологія професійної освіти. 2016. № 4. С. 167–173.
50. Admadeli, Y. P., Embu-Worho, P. M. (2021). Family and social environmental factors in the effects on family resilience: a systematic literature review. In International Conference on Psychological Studies (ICPSYCHE 2020) (pp. 223-227).
51. Betancourt T. S. The intergenerational effect of war. *Journal of the American Medical Association Psychiatry*. 2015. № 72(3). P. 199–200.
52. Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A., & Vlahov, D. (2020). What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stress. *Journal of consulting and clinical psychology*, 75(5), 671.
53. Delgado-Herrera, M., Aceves-Gómez, A. C., & Reyes-Aguilar, A. (2024). Relationship between gender roles, motherhood beliefs and mental health. *PLoS One*, 19(3)
54. Hummer, H. (2024). Motherhood myths and mystiques: How childless women navigate cultural beliefs about motherhood. *Journal of Marriage and Family*, 86(4), 1098-1118.

55. Hwang, W. Y., Choi, S. Y., & An, H. J. (2022). Concept analysis of transition to motherhood: a methodological study. *Korean journal of women health nursing, 28*(1), 8-17.
56. Kartushynska, A. V. (2022). Демографічні тенденції в Україні—оцінка материнства. *Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія», 13*(3), 142-145.
57. Kirkpatrick, C. E., & Lee, S. (2022). Comparisons to picture-perfect motherhood: How Instagram's idealized portrayals of motherhood affect new mothers' well-being. *Computers in Human Behavior, 137*, 107417.
58. Orchard, E. R., Rutherford, H. J., Holmes, A. J., & Jamadar, S. D. (2023). Matrescence: lifetime impact of motherhood on cognition and the brain. *Trends in Cognitive Sciences, 27*(3), 302-316.
59. Schmidt, E. M., Décieux, F., Zartler, U., & Schnor, C. (2023). What makes a good mother? Two decades of research reflecting social norms of motherhood. *Journal of Family Theory & Review, 15*(1), 57-77.
60. Servin-Barthet, C., Martínez-García, M., Pretus, C., Paternina-Die, M., Soler, A., Khymenets, O., ... & Carmona, S. (2023). The transition to motherhood: linking hormones, brain and behaviour. *Nature Reviews Neuroscience, 24*(10), 605-619.
61. Sisto, A., Vicinanza, F., Campanozzi, L. L., Ricci, G., Tartaglioni, D., & Tambone, V. (2019). Towards a Transversal Definition of Psychological Resilience: A Literature Review. *Medicina (Kaunas, Lithuania), 55*(11), 745.
62. Torres, A. J. C., Barbosa-Silva, L., Oliveira-Silva, L. C., Miziara, O. P. P., Guahy, U. C. R., Fisher, A. N., & Ryan, M. K. (2024). The impact of motherhood on women's career progression: A scoping review of evidence-based interventions. *Behavioral Sciences, 14*(4), 275.

Додаток А

Авторський опитувальник для збору первинних даних

Мета: Отримати базову соціально-демографічну інформацію про респондентку, з'ясувати загальні особливості її ставлення до материнства, плани щодо народження дітей, життєві установки.

Форма проведення: самозаповнення, анонімно.

Інструкція:

Шановна респондентко! Цей опитувальник має на меті вивчити психологічне ставлення жінок до материнства. Просимо Вас дати щирі відповіді на всі запитання. Вся інформація є конфіденційною та буде використана лише для наукових цілей.

Частина 1. Соціально-демографічні дані

1. Вік: _____

2. Сімейний стан:

Заміжня

Не заміжня

Розлучена

У цивільному шлюбі

Вдова

3. Чи маєте дітей?

Так (скільки: _____)

Ні

4. Рівень освіти:

Середня

Професійно-технічна

Вища незакінчена

Вища

5. Сфера зайнятості: _____
6. Рівень доходу (суб'єктивно):

- Дуже низький
- Низький
- Середній
- Високий

Частина 2. Ставлення до материнства

7. Як Ви ставитеся до ідеї мати дітей?

- Дуже позитивно
- Швидше позитивно
- Байдуже
- Швидше негативно
- Негативно

8. Чи хочете Ви мати (ще) дітей у майбутньому?

- Так
- Ні
- Не знаю

9. Що для Вас означає материнство? (можна обрати кілька варіантів)

- Обов'язок
- Природне покликання
- Прояв любові
- Шлях до самореалізації
- Соціальна норма
- Перешкода для кар'єри
- Джерело щастя

Інше (вказіть): _____

10. Хто мав найбільший вплив на Ваше уявлення про материнство?

- Мати / родина
- Подруги
- Культура, фільми, книги
- Освітні програми
- Соціальні мережі
- Інше: _____

11. Як Ви вважаєте, чи материнство заважає самореалізації жінки?

- Так
- Частково
- Ні

12. Що найбільше стримує Вас (або стримувало б) від народження дитини?
(відкрита відповідь)

13. Оцініть рівень своєї психологічної готовності до материнства (від 1 до 10): ____

14. Чи вважаєте Ви, що суспільство тисне на жінок щодо народження дітей?

- Так
- Частково
- Ні

15. Що на Вашу думку потрібно, щоб жінка почувалась впевнено в ролі матері?

Інтерпретація:

Відповіді аналізуються якісно та кількісно.

Пошук типових профілів ставлення до материнства.

Можливе групування відповідей за віком, сімейним станом, досвідом материнства тощо.

Додаток Б

Методика діагностики ставлення до материнства (Т.В. Андроннікова)

Мета: виявлення особливостей ставлення жінки до материнства за трьома параметрами:

- **емоційний компонент** (емоційна налаштованість на материнство),
- **когнітивний компонент** (уявлення про роль матері),
- **поведінковий компонент** (реальна або очікувана поведінка щодо материнства).

Інструкція до виконання:

Вам пропонується серія тверджень. Будь ласка, уважно прочитайте кожне з них і оберіть ту відповідь, яка найбільш відповідає Вашій думці. Відповідайте щиро – правильних або неправильних відповідей не існує. Ваша думка є важливою для дослідження.

Опитувальник

Оцініть кожне твердження за шкалою:

- 1 — зовсім не згодна
- 2 — скоріше не згодна
- 3 — важко відповісти
- 4 — скоріше згодна
- 5 — повністю згодна

№	Твердження	Оцінка (1–5)
1	Я вважаю материнство найважливішим покликанням жінки.	
2	Материнство — це щоденна радість і натхнення.	
3	Без дітей життя здається неповноцінним.	
4	Я часто думаю, як виховуватиму своїх майбутніх/нинішніх дітей.	
5	Діти — це щастя, навіть якщо вони приносять клопоти.	
6	Я уявляю себе доброю, уважною, терплячою матір'ю.	
7	Я впевнена, що впораюсь з обов'язками матері.	
8	Мені подобається піклуватися про інших людей.	
9	Виховання дитини — це цікава та важлива справа.	
10	Я маю чітке уявлення про свої майбутні материнські обов'язки.	
11	Мати дитину — це справжнє щастя, навіть попри труднощі.	
12	Я з легкістю знайду спільну мову з дитиною будь-якого віку.	
13	Я завжди зможу знайти рішення у складній ситуації з дитиною.	
14	Материнство — це найбільше джерело радості в житті жінки.	
15	Я думаю, що дитина повинна бути в житті кожної жінки.	
16	Я часто уявляю, як граюся чи гуляю з дитиною.	

№	Твердження	Оцінка (1–5)
17	Я думаю, що жінка повинна реалізуватися як мати.	
18	Догляд за дитиною — це не тягар, а прояв любові.	
19	Я вмію вислухати, підтримати, заспокоїти — і зможу це робити як мама.	
20	Я вже зараз готуюсь (або готувалася) психологічно до ролі матері.	

Ключ до методики:

Питання поділяються за компонентами:

Емоційний компонент: 1, 2, 3, 5, 11, 14, 15, 17

Когнітивний компонент: 4, 6, 7, 10, 16, 20

Поведінковий компонент: 8, 9, 12, 13, 18, 19

Максимальна кількість балів по кожному компоненту:

Емоційний – 8 питань \times 5 = 40

Когнітивний – 6 питань \times 5 = 30

Поведінковий – 6 питань \times 5 = 30

Інтерпретація результатів:

36–40 балів (емоційний): високий рівень емоційної залученості в материнство; тепле, турботливе ставлення.

24–30 балів (когнітивний): добре сформовані уявлення про материнську роль, реалістичне сприйняття.

24–30 балів (поведінковий): сформовані практичні навички або висока готовність до поведінки в ролі матері.

Загальний висновок:

Якщо всі компоненти мають високі бали — жінка має сформоване, зріле, позитивне ставлення до материнства.

Якщо один з компонентів слабкий — варто дослідити додатково, які фактори на це впливають (страхи, досвід, культурні настанови).

Додаток В

Шкала ставлення до батьківства і материнства (PAS – Parental Attitudes Scale)

Автори оригіналу: E. A. Schaefer та R. Q. Bell

Мета: визначення характеру ставлення батьків (чи майбутніх батьків) до дитини.

Адаптація українською За ред. О. О. Бартош, Л. А. Деркач (умовна адаптація для використання в дослідженнях материнства)

Структура методики:

Шкала містить **48 тверджень**, які розподілені на **8 субшкал** по 6 тверджень кожна. Кожна субшкала діагностує певний аспект ставлення до дитини.

Інструкція до заповнення:

Вам запропоновано низку тверджень, що стосуються батьківського (материнського) ставлення до дитини. Оберіть, наскільки ви згодні з кожним твердженням, за наступною шкалою:

- 1 — зовсім не згодна
- 2 — радше не згодна
- 3 — важко сказати
- 4 — радше згодна
- 5 — повністю згодна

Твердження за шкалами:

1. Прийняття — Відторгнення

- 1. Я легко проявляю любов до дитини.
- 2. Я часто хвалю свою дитину.
- 3. Іноді я відчуваю, що мені важко любити свою дитину.
- 4. Я із задоволенням обіймаю свою дитину.
- 5. Я часто драгуюсь на дитину без особливої причини.
- 6. Мені приємно проводити час з дитиною.

2. Надмірна опіка — Автономія

- 7. Я постійно турбуюсь, чи моя дитина в безпеці.
- 8. Я дозволяю дитині приймати рішення самостійно.
- 9. Я схильна втручатися у справи дитини, навіть коли вона може впоратись сама.
- 10. Я контролюю кожен крок дитини.
- 11. Я вважаю, що дитина повинна мати змогу вирішувати свої проблеми самостійно.
- 12. Я завжди знаю, де і з ким моя дитина.

3. Надмірні вимоги — Гнучкість

13. Я вимагаю від дитини ідеальної поведінки.
14. Я вважаю, що дитині потрібно чітко знати, що дозволено, а що — ні.
15. Я часто встановлюю правила, які складно виконувати.
16. Я дозволяю дитині обговорювати зі мною правила.
17. У нашій сім'ї дитина має певну свободу дій.
18. Я очікую від дитини більше, ніж вона може дати.

4. Авторитаризм — Демократизм

19. Я вважаю, що дитина повинна беззастережно слухатись батьків.
20. Я надаю дитині можливість висловлювати свою думку.
21. Я часто приймаю рішення, не питаючи думки дитини.
22. Я вважаю, що дитина має право на власну точку зору.
23. Я часто вимагаю від дитини покори.
24. Я прагну пояснювати дитині свої дії та вимоги.

5. Емоційна дистанція — Емоційна включеність

25. Я рідко розмовляю з дитиною про її почуття.
26. Мені цікаво, що переживає моя дитина.
27. Я не завжди звертаю увагу на емоційний стан дитини.
28. Я підтримую дитину, коли вона переживає труднощі.
29. Я вважаю, що діти повинні самі розбиратись зі своїми почуттями.
30. Я часто обговорюю з дитиною її емоції.

6. Покарання — Заохочення

31. Я часто караю дитину, навіть за дрібні провини.
32. Я схильна більше хвалити, ніж сварити дитину.
33. Я використовую фізичні покарання.
34. Я підтримую дитину навіть після її помилок.
35. Я караю дитину, щоб вона знала своє місце.
36. Я нагороджую дитину за гарну поведінку.

7. Тиск — Підтримка

37. Я очікую, що дитина буде найкращою у всьому.
38. Я підтримую інтереси дитини, навіть якщо вони відрізняються від моїх.
39. Я часто вимагаю від дитини більшого, ніж від себе.
40. Я сприймаю дитину такою, яка вона є.
41. Я підштовхую дитину до досягнень, не враховуючи її бажань.
42. Я приймаю індивідуальність своєї дитини.

8. Амбівалентність — Послідовність

43. Мої вимоги до дитини змінюються залежно від мого настрою.
44. Я дотримуюсь однакових правил у вихованні.

- 45. Я сама часто не знаю, чого очікую від дитини.
- 46. У вихованні дитини я дію послідовно.
- 47. Я часто суперечу сама собі у своїх вимогах.
- 48. У нашій родині існує чіткість у виховних підходах.

Обробка результатів:

Підраховуються бали за кожною шкалою (6 питань = максимум 30 балів).

Високі бали на шкалах з позитивним полюсом (напр., «Прийняття», «Підтримка», «Заохочення») — свідчать про зріле, здорове ставлення до дитини.

Високі бали на шкалах з негативним полюсом (напр., «Відторгнення», «Авторитаризм», «Покарання») — свідчать про потенційно проблемні аспекти у материнському ставленні.

Після заповнення шкали можна побудувати профіль ставлення до батьківства / материнства, проаналізувати сильні та слабкі сторони у взаємодії з дитиною.

Додаток Г

Шкала соціальної підтримки (MSPSS)

Автори: Zimet G. D., Dahlem N. W., Zimet S. G., Farley G. K.

Мета: Вимірювання суб'єктивного відчуття соціальної підтримки з боку трьох джерел: сім'ї, друзів та значущих інших.

Оригінал: Zimet, G. D. et al. (1988). "The Multidimensional Scale of Perceived Social Support." *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30–41.

Переклад і адаптація: Дмитро Марценковський та співавтори (2022) у

дослідженні, опублікованому в журналі "Postępy Psychiatrii i Neurologii", автори повідомили про використання українського перекладу MSPSS, здійсненого за стандартною процедурою прямого та зворотного перекладу.

Структура методики:

Шкала складається з **12 тверджень**, які оцінюють підтримку з трьох джерел:

- **Сім'я (Family)** – твердження 3, 4, 8, 11
- **Друзі (Friends)** – твердження 6, 7, 9, 12
- **Значущі інші (Significant Others)** – твердження 1, 2, 5, 10

Інструкція до заповнення:

Нижче наведено серію тверджень про ваші стосунки з іншими людьми. Оцініть кожне твердження за шкалою від 1 до 7 залежно від того, наскільки ви з ним згодні.

- 1 – повністю не згоден(на)
- 2 – здебільшого не згоден(на)
- 3 – частково не згоден(на)
- 4 – нейтрально
- 5 – частково згоден(на)
- 6 – здебільшого згоден(на)
- 7 – повністю згоден(на)

Твердження MSPSS (українською):

1. У мене є хтось, хто щиро турбується про моє благополуччя.
2. Є хтось, хто завжди готовий підтримати мене, коли я потребую цього.
3. Я відчуваю, що моя родина справді допомагає мені.
4. Я отримую емоційну допомогу і підтримку від членів моєї родини.
5. Є особа, на яку я можу повністю покластися.
6. У мене є хороші друзі, з якими я можу поділитися своїми радощами і проблемами.
7. Я можу поговорити з друзями про свої труднощі.
8. Моя родина надає мені допомогу, коли я її потребую.

9. У мене є друзі, які насправді допомагають мені.
10. Є особа, яка допомагає мені приймати важливі рішення.
11. Я відчуваю, що моя родина стоїть за мною у будь-якій ситуації.
12. Я можу покластися на своїх друзів, коли маю труднощі.

Обробка результатів:

- Підраховуються бали за кожен підшкалу (сім'я, друзі, значущі інші) окремо.
- Результат кожної підшкали: **від 4 до 28 балів**.
- Загальний рівень соціальної підтримки (сума всіх 12 тверджень): **від 12 до 84 балів**.

Інтерпретація результатів:

- **12–35 балів** – низький рівень суб'єктивної соціальної підтримки
- **36–60 балів** – середній рівень підтримки
- **61–84 балів** – високий рівень підтримки

Аналізується як загальний рівень підтримки, так і підтримка з окремих джерел.